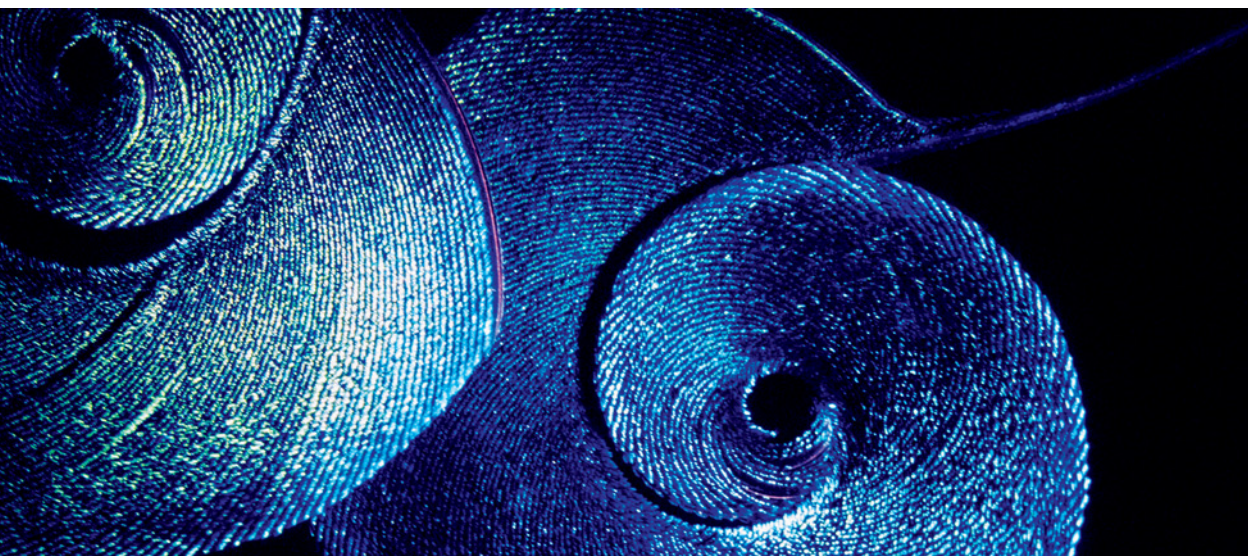

Vetenskapsrådet

VÄRDERING AV KVALITET I FORSKNINGSPROJEKT

Erfarenheter från utvärderingar och bedömningar av projekt finansierade av Utbildningsvetenskapliga kommittén

VÄRDERING AV KVALITET I FORSKNINGSPROJEKT

Erfarenheter från utvärderingar och bedömningar av projekt
finansierade av Utbildningsvetenskapliga kommittén

Berit Askling

VÄRDERING AV KVALITET I FORSKNINGSPROJEKT
Erfarenheter från utvärderingar och bedömningar av projekt
finansierade av Utbildningsvetenskapliga kommittén

Rapporten kan beställas på www.vr.se

VETENSKAPSRÅDET
103 78 Stockholm

© Vetenskapsrådet
ISSN 1651-7350
ISBN 978-91-7307-147-5

Grafisk Form: Erik Hagbard Couchér, Vetenskapsrådet
Originalframställning: Global Reporting
Omslagsbild: SXC
Tryck: CM-Gruppen AB, Bromma 2008

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
TABELLFÖRTECKNING	6
SAMMANFATTANDE INTRODUKTION	7
ENGLISH SUMMARY	9
1. INLEDNING – OM DENNA RAPPORT	11
2. ATT UTVÄRDERA OCH BEDÖMA KVALITETEN I FORSKNINGSPROJEKT	14
Akademins traditionella kvalitetskontroll – peer-review	15
En ny situation för akademins peers	17
Olika kriteriers betydelse i bedömningsprocessen	18
3. FRÅGESTÄLLNINGAR OCH MATERIAL	20
4. INTERNATIONELLA GRANSKNINGAR AV UVK-PROJEKT	24
En kartläggning	24
De båda utvärderingarna	28
Sammanfattande intryck	34
5. ANDRA UTVÄRDERINGAR AV FORSKNINGSKVALITET INOM UTBILDNINGSSOMRÅDET	36
HSFRs utvärdering av pedagogik	36
NFRs utvärdering av pedagogik	38
Sammanfattande intryck	41
6. NÅGRA UTVÄRDERINGAR AV SAMHÄLLSVETENSKAPLIG FORSKNING	42
Disciplinutvärderingar	42
Programutvärderingar	45
Sammanfattande intryck	49
7. VAD FORSKARNA VILL GÖRA OCH VAD DE RAPPORTERAR ATT DE GJORT – UPPFÖLJNING AV TIDIGARE KARTLÄGGNING	50
Projektansökningarna: Vad planerar forskarna att göra?	50
Slutredovisningar och resultatdialoger	56
Sammanfattande intryck	57

8. UVKS BEREDNINGS- OCH BEDÖMNINGSARBETE	
– UPPDATERING AV TIDIGARE KARTLÄGGNING	59
Utlysningstexter	59
Bedömning av vetenskaplig kvalitet och prioritet	60
Vad utmärker ansökningar med hög prioritet?	60
UVKs bedömning av de projekt som ingått i utvärderingarna	61
Sammanfattande intryck	62
9. ATT VÄLJA KRITERIER FÖR UTVÄRDERING	64
Om forskningens relevans och nyttovärde	64
Instruktioner och val av kriterier	69
Olika underlags betydelse för bedömning och utvärdering	71
Sammanfattande intryck	73
10. ÄR DET DUNKELT SAGDA OCKSÅ DET DUNKELT TÄNKTA?	74
UVKs utlysning- och beredningsarbete	75
Den akademiska kvalitetskontrollen	77
Slutord	78
REFERENSER	80

FÖRORD

Utbildningsvetenskapliga kommittén har, alltsedan starten 2001, initierat ett stort antal översikter och kartläggningar. Detta dels för att stimulera till diskussioner om det utbildningsvetenskapliga området och dels för att få ytterligare underlag till strategiska ställningstaganden i kommitténs arbete.

Professor emerita Berit Askling, tidigare huvudsekreterare vid Utbildningsvetenskapliga kommittén, har i en tidigare rapport, *Utbildningsvetenskap – ett vetenskapsområde tar form* (VR rapportserie 16:2006), kartlagt och analyserat hur forskning inom utbildningsvetenskap och pedagogik organiserats och finansierats under senare år i samspel med och/eller under påverkan av olika strukturella, institutionella och ekonomiska förutsättningar.

Ett forskningsområdes utveckling kan ses som en dialektisk process mellan forskare som söker medel och forskare som i enlighet med peer-review-modellen granskar ansökningar och fattar beslut om tilldelning inom givna ekonomiska och organisatoriska ramar. Föreliggande rapport, *Värderingar av kvalitet i forskningsprojekt* presenterar erfarenheter från utvärderingar och bedömningar av projekt finansierade helt eller delvis av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. I rapporten gör Askling en reanalys av tidigare gjorda utvärderingar och kartläggningar samt uppdaterar en del kartläggningar.

Vi hoppas att rapporten ska stimulera till en fortsatt diskussion och genomlysning av kriterier för vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans på alla nivåer.

Stockholm i september 2008

Sigbrit Franke
Ordförande

Elisabet Nihlfors
Huvudsekreterare

TABELLFÖRTECKNING

- TABELL 1 TYPER AV BEDÖMNING OCH KRITERIER
- TABELL 2 SAMMANSTÄLLNING AV MATERIAL
- TABELL 3 ANTAL PROJEKTANSÖKNINGAR, TOTALT RESPEKTIVE BEVILJADE
- TABELL 4 SYFTE OCH MÅLSÄTTNING, ANTAL ANSÖKNINGAR
- TABELL 5 PROBLEMFÖRANKRING, ANTAL ANSÖKNINGAR
- TABELL 6 TEORETISK FÖRANKRING, ANTAL ANSÖKNINGAR
- TABELL 7 SÖKBELOPP PER BEVILJAD PROJEKTANSÖKAN, MEDELVÄRDEN (KK)
- TABELL 8 INTERNATIONELLA REFERENSER OCH SAMVERKAN,
ANTAL PROJEKTANSÖKNINGAR
- TABELL 9 POSITIV RESPEKTIVE NEGATIV BEDÖMNING AV BJÖRKQVIST M FL
OCH UVKS PRIORITERINGSGRAD

SAMMANFATTANDE INTRODUKTION

Ett forskningsområdes utveckling kan ses som en dialektisk process mellan forskare som söker medel och forskare som i enlighet med peer-review-modellen granskar ansökningar och fattar beslut om tilldelning inom de ekonomiska och organisatoriska ramar som är givna.

Utvecklingen mot ett allt större beroende av extern finansiering medför att bedömningar och utvärderingar av forskningens kvalitet får allt större betydelse. Det gäller för forskarna att skriva fram sina projektplaner på ett trovärdigt sätt och för finansörerna att kunna värdera dem rätt och fatta väl underbyggda fördelningsbeslut. Därmed kommer frågan om val av kriterier för utvärdering och bedömning av kvaliteten i fokus, liksom utformningen av instruktion och sammansättning av utvärderings- och bedömningspaneler. Även valet av underlag för värderingen får stor betydelse: När i en forskningsprocess går det egentligen att bedöma forskningens kvalitet?

Kvalitet i forskning är ett sammansatt begrepp. Inte minst gäller detta för finansiering av forskning inom det utbildningsvetenskapliga området där stödet i dag skall skapa förutsättningar för forskning av hög vetenskaplig kvalitet och samtidigt främja den infrastruktur som till delvis saknas för sådan forskning – och dessutom kompensera för den sektorsforskningsresurs som stegvis avvecklats.

För UVK har detta sedan starten varit ett svårt avvägningsproblem. För forskarna inom området, som är beroende av extern finansiering, erbjuder det också delikata avvägningsproblem mellan vetenskapliga ambitioner och relevans- och nyttoaspekter. Detta dilemma har tidigare noterats i svenska och norska utvärderingar av pedagogisk forskning – men tycks inte utgöra samma problem inom t ex statsvetenskaplig forskning. Dilemmat har getts stort utrymme i två aktuella internationella utvärderingar som UVK nyligen låtit genomföra, och har även påtalats i de kartläggningar av beviljade projektansökningar som tidigare genomförts på uppdrag av UVK.

Denna rapport redovisar en reanalys av tidigare gjorda utvärderingar och kartläggningar samt en uppdatering av kartläggningarna. I rapporten identifieras några olika aspekter av bedömningsproblematiken:

- a) Avvägningen mellan vetenskapliga kriterier och relevanskriterier vid utvärderingar och bedömningar av kvaliteten i forskning.
- b) De skilda slag av underlag för bedömning av forskningskvalitet som projektansökningar, progress-rapporter och forskningens slutprodukter (slut-

rapporter, publiceringar mm) utgör och vilken betydelse detta kan ha vid en utvärdering.

- c) Peer-review-modellens förtjänster och eventuella brister vid bedömningar av disciplinära kontra tematiska och mångdisciplinära forskningsområden.

Rapporten utmynnar i förslag till hur UVK kan utnyttja sina egna styrinstrument för att kräva en större pregnans i ansökningarna och i projektledarnas slutredovisningar. UVK bör även utnyttja de genomförda utvärderingarna och erfarenheterna från beredningsarbetet som underlag i arbetet med att utveckla och förtydliga det utbildningsvetenskapliga forskningsområdet.

Ett stort ansvar för kvalitetsutveckling och kvalitetskontroll av forskning och forskarutbildning vilar på lärosäten, fakultetsnämnder och institutioner – liksom på forskarna själva. Det är nödvändigt att de arenor som finns för nationella och lokala kritiska samtal om kvaliteten i den utbildningsvetenskapliga forskningen inventeras och brukas. Av speciellt intresse i detta sammanhang är alla de personer, som ingår i UVKs eget berednings- och beslutsarbete. När de läser ansökningar och fattar beslut om betygsättning och prioriteringsgrad agerar de som granskande "finansiärer" men i vardagslag ingår de också bland "producenterna" av forskning och forskningsansökningar. (Det är ju detta som gör dem till "peers"). Det finns säkert anledning att i de lokala miljöerna dra nytta av dessa individers upplevelser och erfarenheter från gransknings- och bedömningsarbetet inför kommande års ansökningsomgångar.

I anslutning till detta arbete görs specialgranskningar av urval av projektansökningar av Eva-Lena Dahl och Rita Foss - Lindblad i syfte att förtydliga och fördjupa bilden av det utbildningsvetenskapliga forskningslandskap som UVK står som nationell huvudfinansiär för. Deras studier kommer att redovisas i särskilda rapporter.

Göteborg i september 2008

Berit Askling

ENGLISH SUMMARY

The shaping of a research field can be looked upon as a dialectic process between those researchers who apply for funding and those researchers who according to the peer-review model assess the applications and decide whether to submit them and whether to allocate funding or not.

The current dependency on external funding implies that assessment and evaluation of quality in research are taking on an increasingly crucial role. Researchers have to elaborate convincing project applications and the funding councils have to make well founded decisions based on assessments of the applications. Accordingly, the selection of criteria for assessment of quality is significant, as are the instructions to assessors and the composition of evaluation panels.

However, quality in research is a complex notion and hence also difficult to assess and evaluate. This applies not least to research within the educational research area where the research support is intended to create conditions for research of a high scientific quality and at the same time to promote the infrastructure, which is partly lacking for such research.

Meeting these two, partly contradictory, expectations has been a challenge for the Committee of Educational Sciences (UVK). The pressure on UVK to allocate its research funds in the *best* way is very great, but there have been many divergent opinions as to which is *best*. General research-political endeavours (with increased investment in basic research and the discontinuation of sector research) and more specifically the orientation of research funding towards issues of relevance for teacher training and school work are both advanced as urgent tasks for UVK. Agreed scientific criteria for quality have to be balanced against relevance criteria concerning the needs of schools and teacher training for establishing links to research.

This double set of expectations creates uncertainty in both applicants and assessment work concerning what criteria should weigh heaviest before taking decisions to allocate funds (scientific quality or relevance). The placing of UVK within the Swedish Research Council (Vetenskapsrådet) implies support for basic research of high international quality. However, such a measure is at least partly in contrast to the aspiration to promote the strengthening of the weak research superstructure of teacher training.

International evaluations and surveys of applications, commissioned by UVK have, despite differences in purpose and approaches, produced similar judgements about research funded by UVK, indicating that the multiple

expectations have caused confusion among applicants as well as among UVK's peer review groups.

One of the weaknesses that UVK's evaluators have pointed out is recognizable from earlier evaluations and concerns the "usefulness" of research. The evaluation of Swedish educational research, which was carried out during the 1990s by the Research Council for the Humanities and Social Sciences (HSFR), pointed out researchers' awareness of the need for "useful" and "applicable" research in teacher training and school work. This also emerged in the Norwegian Research Council's (NFR's) evaluation of quality in Norwegian pedagogical research.

In 2002 Vetenskapsrådet published an international evaluation of research into political science. The balance between scientific criteria and societal relevance was not considered a problem. On the contrary, it was viewed as a strength. One explanation might be that the societal relevance was exemplified by the political scientist's involvement with State reports, e.g. the Power Report (Maktutredningen), in sharp contrast to educational research, where nowadays societal relevance is viewed with reference to the entire school system and its individual teachers and head teachers.

This present report discusses the pros and cons of the peer-review model, with particular attention being paid to whether the assessment concerns research within a single discipline or a multi-disciplinary field and possible consequences for the composition of evaluation panels.

Moreover, the role of the "producing" research institutions is also called into question. What kind of responsibility do the institutions, their faculty boards and departments have for elaborating quality criteria? What kinds of academic research quality control is being exercised today at the basic unit level? And, to what extent can the "peers", who take part in national evaluation panels, re-use their experiences from that work in their own institutions and departments?

1. INLEDNING – OM DENNA RAPPORT

Utbildningsvetenskapliga kommittén (UVK) har fördelat forskningsstöd sedan 2001. Ända sedan starten har funnits olika uppfattningar om hur forskningsstödet bör användas: Vilken sorts forskning bör få stöd?, i vilka former bör forskningen bedrivas?, vilka kategorier av forskare bör komma i första hand vid fördelning av stödet? har varit mycket aktuella frågor¹. Trycket på UVK att fördela sitt forskningsstöd på *bästa* sätt har varit och är fortfarande mycket stort, men det har funnits och finns fortfarande många divergerande uppfattningar om vad som är *bäst*.

Generella forskningspolitiska strävanden (med ökad satsning på forskning av grundforskningskaraktär och avveckling av sektorsforskning) och mer specifika lärarutbildnings-, högskolepolitiska- och skolpolitiska strävanden (i vilka ett slags kompensationsstänkande för bristande fakultetsmedel och sektorsforskningsmedel varit tydliga inslag) har förts fram som angelägna uppgifter för UVK och skapat osäkerhet hos sökande och i bedömningsarbetet om hur de uppställda kriterierna bör vägas mot varandra inför beslut om medelstilleddning.

Placeringen av UVK inom Vetenskapsrådet (VR) implicerar stöd till forskning av hög internationell kvalitet och av grundforskningskaraktär. Samtidigt kan en sådan strävan komma i motsättning till strävan att genom satsning på nätverk och praktisknära forskning främja en förstärkning av den geografiskt mycket spridda lärarutbildningens svaga forskningsöverbyggnad.

Vedertagna vetenskapliga kvalitetskriterier har därför ända från UVKs start kommit att ställas mot relevanskriterier relativt skolans och lärarutbildningens behov av forskningsanknytning och kunskapsutveckling. Betydelsen av allsidighet i val av studieobjekt, teoretiska referensramar och metodutveckling har ställts mot behovet att bl a stimulera s k praxisnära forskning. Satsningen på praxisnära forskning har setts som ytterst angelägen² men har samtidigt av principiella skäl ifrågasatts³. Ett problem för UVK, i förhållande till de permanenta forskningsråden inom VR, är att det knappast finns kompletterande forskningsfinansiärer på det sätt som t ex landstingens forskningsmedel och Cancerfonden kompletterar VRs finan-

---

¹ För orientering om förarbeten och igångsättningsfas se Fransson och Lundgren 2003; Aasen m fl 2005, SOU 2005: 31, Askling 2006a, 2006b.

² Se t ex Carlgren m fl 2005

³ Se SOU 2005:31

sieringar inom medicinområdet. UVKs verksamhetsberättelse från 2007⁴, liksom rapporten "Individ – samhälle – lärande"⁵ med åtta exempel på utbildningsvetenskaplig forskning, visar båda på den stora bredd som hela forskningsområdet har i dag.

Det framstod från starten som angeläget att UVK på olika sätt följer upp och granskar kvaliteten i den forskning som kommittén finansierar. Av speciellt intresse är den norska granskning av UVKs beviljade projektansökningar under åren 2001 – 2005 som publicerades 2005⁶ och de båda utvärderingar med internationella granskare (paneler) av utvärderare som publicerats 2006⁷ respektive 2007⁸. En genomgående iakttagelse i studierna är att många forskare är vaga och oprecisa i sina presentationer av forskningsplaner, vilket gör det svårt att bedöma hur stabil den vetenskapliga grunden egentligen är och om forskarna ö h t kan nå de resultat som utlovas. De tre studierna ger också underlag för att utsätta UVKs egen beredningsorganisation och prioriteringsbeslut för en kritisk granskning. Trots olikheter i underlag och i uppläggning finns gemensamma iakttagelser och kommentarer från de tre studierna som, tagna tillsammans, kan fungera som en väckarklocka både för UVK och aktiva forskare och forskningsledare inom det utbildningsvetenskapliga området.

Kartläggningen och utvärderingarna aktualiserar företeelser och väcker flera frågor som denna rapport syftar till att belysa och ge underlag för att diskutera:

- *Kvaliteten i forskarnas frågeställningar och i deras argument för varför de skall ha medel* – Är det dunkelt sagda också det dunkelt tänkta eller har det kanske utvecklats ett manér när ansökningar skrivs, som gör att en sökande inte bemödar sig tillräckligt om att vara stringent i sin argumentering för val av teori och metod utan kanske i stället bemödar sig om att skriva fram relevansen?
- *Kvaliteten i UVKs beredningsarbete* – Har UVK varit för släpphänt och satt "ribban" alltför lågt när det gäller den vetenskapliga kvaliteten? Har UVK varit alltför bunden av regleringsbrevets starka betonande av "nyttan" i förhållande till lärarutbildning och skola och till de olika randvillkor som förts fram?

---

⁴ Vetenskapsrådet 2008a

⁵ Vetenskapsrådet 2008b

⁶ Aasen m fl 2005

⁷ Björkqvist, O; Hertzberg, F och Sumfleth, E 2006

⁸ Arnot, M; Hopmann, S och Molander, B 2007

- *Kvaliteten i utvärderingarna* – Har utvärderarnas i alltför hög grad utgått från de rent vetenskapliga kriterierna och bortsett från de villkor som är kopplade till UVKs finansiering? Vilken bild av forskningens kvalitet erhålls om det är pågående respektive avslutad forskning som utvärderas? Vad betyder det om en utvärdering baseras enbart på skriven produktion jämfört med om även intervjuer med forskningsledarna genomförs?

Denna rapport avser att ge ett underlag till UVK om hur kommittén kan utnyttja sina utlysningstexter, anvisningar till sökande och krav på slutredovisningar som ”styrinstrument” för att stimulera forskarna till större tydlighet när det gäller överväganden inför val av angreppssätt (teoretiskt och metodiskt) och vid redovisning av forskningsresultaten.

UVKs instruktioner till sina beredningsgrupper är ett annat styrinstrument, vars utformning UVK kanske bör överväga att modifiera.

Även utvärderingar kan ses som styrinstrument. Att utvärdera kvaliteten inom ett nyetablerat mångdisciplinärt forskningsfält, till vilket många sinsemellan olika forskningsobjekt och forskningstraditioner förts samman och som samtidigt tilldelats flera olika och delvis motstridiga funktioner, ställer andra krav på sammansättning av och instruktion till en utvärderingspanel, jämfört med vad som är fallet när utvärderingen avser kvaliteten i forskningen inom en enskild disciplin.

Ovanstående teman skall belysas i denna rapport. Den mest angelägna frågan, nämligen om *den vetenskapliga kvaliteten i forskningsprojekt finansierade av UVK* är så låg som utvärderarna (framför allt Arnot m fl) anser lämnas dock obesvarad. Vad som ges är en uppdatering av den kartläggning som Petter Aasen m medarbetare gjorde 2005. Dessutom ges några närmast stickprovsmässiga nedslag i UVKs beredningsarbete.

Ett övergripande syfte med rapporten är att aktualisera hela frågan om kvalitet i utbildningsvetenskaplig forskning och att aktivera de olika aktörer som har ett särskilt ansvar för att behandla kvalitetsfrågan. Inte minst inför utsikten att allt mer av tillgängliga forskningsmedel kommer att konkurransutsättas (lokalt, nationellt och internationellt) är det angeläget att de arenor som finns för granska forskningens kvalitet och de metoder som används inventeras.

2. ATT UTVÄRDERA OCH BEDÖMA KVALITETEN I FORSKNINGSPROJEKT

Det svenska forskningssystemet är i dag organiserat enligt en två-finansieringsmodell. Lärosätena får direkta anslag för en basorganisation av personal och infrastruktur för forskning. Detta anslag, det s k fakultetsanslaget, utgjorde tidigare den dominerande delen av forskningsfinansieringen till varje fakultetsområde, men har under senare år inte vuxit i takt med grundutbildningens expansion och därmed betingade ökade behov av forskningsanknytning och tillväxt inom den forskarutbildare lärarkåren. Den s k externa finansieringen via forskningsrådsmedel, som söks i öppen konkurrens av enskilda forskare och forskargrupper, liksom externa medel för olika slag av uppdragsforskning, har därför ökat i betydelse. Redan för tjugo år sedan, då denna utveckling fortfarande befann sig i sin linda, uppmärksammade Aant Elzinga⁹ den bedömnings- och utvärderingsproblematik som följde i dess spår:

... how and by what methods can one assess and evaluate research so as to enhance efficiency and effectiveness with respect to specified goals, but without jeopardizing the scientific enterprise as such, or its internal dynamics. (Elzinga 1988, sid 6).

Fördelningen av de externa resurserna har skett och sker fortfarande i enlighet med de kriterier som akademien själv tillämpar som mått på kvaliteten och som av hävd används för aktiviteter som finansieras med interna anslag, t ex vid tillsättningar av professurer och vid bedömning av doktorander vid disputation. Traditionellt har enskilda forskares forskarproduktion eller forskningsplaner bedömts av kollegor inom den egna disciplinen. Med en utveckling mot att den externa finansieringen av forskning blir allt viktigare för alla forskare att komma i åtnjutande av, och att forskningen samtidigt utvecklas i riktning mot mång- och tvärvetenskapligt organiserad forskning i stora forskargrupper i sammanhållna forskarmiljöer och med beaktande av forskningspolitiska strävanden som t ex satsning på yngre forskare, är denna bedömningsprocess inte längre självklar – men lever trots de väl do-

---

⁹ Elzinga 1988

kumenterade problem som finns inbyggda¹⁰ (såsom nepotism, kön och organisationstillhörighet) kvar då inga bra alternativ ännu kommit fram.

Akademins traditionella kvalitetskontroll – peer-review

Den högre utbildningens kvalitet har över tid kontrollerats på olika sätt. Det finns en lång tradition inom universiteten av kvalitetskontroller utövade av akademins egna sakkunniga och genomförda på uppdrag av akademins egna beslutsorgan. Så länge den högre utbildningens primära funktion var att producera nästa generations akademiker lämnades till akademien själv att svara för kvalitetskontrollen – utan någon yttre inblandning¹¹. Kontroller av kvaliteten gjordes genom bedömning av enskilda individers akademiska prestationer, antingen det var i studenters tentamina, i granskning av doktoranders avhandlingar vid disputation eller vid professorstillsättningar.

Akademien kunde ses som en nationell och internationell "community of scholars" som av hävd svarade för sig egen kvalitetskontroll. Akademien hade ett "professionellt monopol" på värdering av de egna verksammas kvalifikationer och akademiska prestationer. Många enskilda akademiker, i första hand forskare, växlade under sin yrkeskarriär mellan att vara granskare och vara granskad.

De anglo-saxiska uttrycken "peer" och "peer review" (kollegiala utvärderingar) indikerar en kollegial relation mellan bedömare och bedömd och vilar på antagandet att en professionell verksamhet endast kan förstå och värderas av någon inom samma profession¹². Samtidigt finns i peer-review-modellen föreställningen att dessa kolleger just genom sin akademiska professionalism med dess respekt för den värderingsfria, universella, forskningen kan fungera som neutrala granskare. Langfeldt pekar emellertid på det starka inslaget av osäkerhet i peer-review-bedömningarna och menar att

- Different reviewers often have substantially *different assessments* of the same research (regarding both applications and manuscripts) in all fields.
- Different kinds of bias may affect reviews. (Langfeldt 2006 b, sid 24)

¹⁰ Se bl a Merton 1973, Wennerås och Wold 1997, Langfeldt 2002, 2006a, 2006b, Melin 2007, Schilling 2007.

¹¹ Brennan m fl 1994, Brennan och Shah 2000.

¹² Se t ex Rombach och Sahlin- Andersson 1995

”Peer review” – proceduren har, trots kritik för bristande objektivitet och effektivitet, varit påfallande slitstark. Trots sina starkt subjektiva inslag har modellen överlevt inom det akademiska bedömningssystemet – men får nu konkurrens i form av olika ”publications and citation” index – som ju även de, enligt bl a Sandström¹³, bygger på review-systemet.

I Sverige har sakkunnigfunktionen setts som en väsentlig och nödvändig förutsättning för en rättssäker och objektiv tillsättningsprocess, framför allt vid tillsättning av professurer. Professorstillsättningarna har samtidigt inneburit en granskning av disciplinen, dvs ett slags kollegial kvalitetskontroll. Därmed har också valet av sakkunniga varit givet: Seniora ämnesföreträdare utan något jävsförhållande (habilitet) till den sökande.

Så längre disciplinen var indelningsgrunden för akademins verksamhet (med Gibbons terminologi Mode 1) så fungerade också ”peer”-systemet.

Quality in Mode 1 is determined essentially through the peer review judgements about the contributions made by individuals. Control is maintained by careful selection of those judged competent to act as peers, which is in part determined by their previous contributions to their discipline. So the peer review process is one in which quality and control mutually reinforce one another. It has both cognitive and social dimensions, in that the professional control over what problems and techniques are deemed important to work on, as well as who is qualified to pursue their solutions. (Gibbons, 1999, sid 33).

Men under senare år har skett förändringar i de yttre villkoren för seniora forskare att bedriva forskning som gör att även förutsättningarna för bedömningsarbetet ändrats. Man konkurrerar nu inte längre med peer-review-systemet som bedömningsinstrument enbart om tjänster (formella karriärstegar) utan i allt högre grad även om sina egna arbetsvillkor (och därmed också om sina reella karriärmöjligheter).

Allt fler forskare är i dag beroende av att finna externa medel för sin forskning, särskilt om forskarna har ambitionen att bedriva grundforskning och nyfikenhetsdriven forskning, dvs något annat än ren uppdragsforskning. Volymen av ansökningar till forskningsfinansiärer har därigenom mångdubbats. Detsamma gäller ansökningar till tjänstetillsättningar i det expanderande högskolesystemet. Allt fler kvalificerade forskare behövs för de kollegiala granskningarna och samtidigt är allt fler forskare involverade i stora nätverk eller forskningsprogram och har tunga åtaganden som handledare i forskarutbildning – och därmed i någon mening jäviga i många enskilda fall.

---

¹³ Sandström 2007

En ny situation för akademins peers

Utvärderingarna och kartläggningarna – liksom UVKs eget beredningsarbete – utnyttjar alla peer-review modellen för värdering av forskningens kvalitet. Till denna modell är knutna olika slag av antaganden och förväntningar:

Modellen skall säkra en etablerad standard för god forskningskvalitet, med andra ord forskarkollektivets representanter skall fungera som ett slags akademins "gate-keepers" mot att kravnivån sjunker. Men förfarandet har också en annan funktion: inslaget av insyn och tävlan skall stimulera var och en att försöka göra sitt bästa inom forskningen. (Det är detta senare antagande som brukar anföras när den ökade konkurrensutsättningen av forskningsmedlen diskuteras). Riskerna för otillbörligt inflytande för egenintressen är uppenbara (hur mycket detta ändock skall motverkas med strikta jävsregler), men peer review kan också ses som en möjlighet att etablera arenor för kommunikation mellan olika forskningsinriktningar och traditioner.

Det är ett väl känt faktum att olika bedömargrupper kan komma fram till helt olika bedömning. Det är rimligt att anta att olika individer, eller olika grupperingar, tolkar sina instruktioner på skilda sätt, väljer att väga kriterier på olika sätt och därför även gör olika prioriteringar. Olika grupper kan mer eller mindre avsiktligt också få olika instruktioner. Det båda internationella utvärderingar som UVK genomfört ger exempel på detta. (se kapitel 4).

I dag tillmäts forskningsledning och produktiva forskningsmiljöer allt större betydelse i den externfinansierade forskningen. Vetenskapsrådets särskilda satsningar på excellenta forskare, starka forskningsmiljöer, unga forskare, tvärvetenskap och mångvetenskap – och inte minst de stora Linnéstöden – är tydliga signaler till forskarna att det inte längre "räcker" att vara disciplinär ensamforskare. Men det är inte enbart för de forskare som söker externa medel som denna utveckling har betydelse. Förändringen är lika stor för de grupper av "peers" som engageras i utvärderingspaneler och bedömargrupper. Bedömningsunderlaget är inte längre i första hand baserat på individuella prestationer inom en avgränsad disciplin.

De talrika mångvetenskapliga arenorna kan erbjuda komplikationen för peer-review-modellen, som Langfeldt¹⁴ visat. Skaran av peers har blivit alltmer diversifierad. Värderingskriterierna är inte desamma mellan discipliner inom samma fakultetsområde och mellan skilda fakultetsområden kan skillnaderna vara betydande. Forskare som skolats in i olika discipliner har

---

14 Langfeldt, L 1998

olika traditioner att falla tillbaka på när de skall värdera den vetenskapliga kvaliteten. Interdisciplinär forskning kan möta problem i peer review-baserade bedömningar om forskningsområdet i fråga inte har etablerat egna arenorna för normbildning, såsom tidskrifter, konferenser mm¹⁵. Det behövs tydliga instruktioner, gärna inledande gemensamma diskussioner, för att kunna skapa en gemensam referensram för att en kollegial bedömning skall kunna fungera i ett interdisciplinärt forskningsområde. Peer-review-systemet fungerar i dag inte på samma självklara sätt som tidigare.

Så här långt har peer review modellen setts ur bedömningsperspektivet – genom att engagera peer review så får man en kvalificerad sakkunnig bedömning på en nivå som ligger ovanför forskarnas egen institutionsnivå. Det finns emellertid anledning – inte minst mot bakgrund av erfarenheterna inom UVK – att också vända på perspektivet och fundera på hur erfarenheterna från bedömningsarbetet kan föras tillbaka in i ”produktionsleden” och kanske därmed bidra till att driva fram en större teoretisk medvetenhet och en tydligare metoddiskussion i forskningsarbeten, inte minst i projektansökningarna. (Till detta tema återkommer jag i det avslutande kapitlet).

Olika kriteriers betydelse i bedömningsprocessen

Gibbons¹⁶ menar att universitetens traditionella utvärderingsmodell, peer-review-modellen, måste modifieras. Han argumenterar för ett ökat bruk av icke-specialister bland de akademiska specialisterna och ett samtidigt utvecklande av ”method mix”.

På uppdrag av Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) har Peter Schilling¹⁷ granskat den vetenskapliga bedömningsprocessen i SSFs satsning på strategiska forskningscentra, en satsning som krävde en ny typ bedömningsförfarande. Schilling ger en god översikt över bedömningssystemets framväxt och den tunga roll som peer reviewmodellen, trots sina identifierade svagheter, fortfarande spelar.

I SSFs beredningsarbete ingick olika paneler med skiftande sammansättning och med uppgift att beakta olika aspekter i bedömningen av ansökningarna (vetenskapliga respektive andra kriterier). Den vetenskapliga kvaliteten bedömdes i SSFs beredningsarbete med traditionella betygskalor

---

¹⁵ Gibbons 1989

¹⁶ Gibbons 1989

¹⁷ Schilling 2007

och baseras på etablerade kriterier. De ”betyg” som gavs på de olika skalorna adderas. Den adderande bedömningen innebar att bedömningar enligt olika kriterier lades samman och gavs en totalsumma, som lades till grund för den slutliga rangordningen.

När peer-review-modellen används är det ofta för bedömning av vetenskaplig kvalitet enligt denna metod.

Tabell 1: Typer av bedömning och kriterier

		TYP AV KRITERIUM	
		ETABLERADE	OETABLERADE
TYP AV BEDÖMNING	ADDERANDE		
	RESONERANDE		

I sin granskning fann Schilling, helt i samstämmighet med vad Aasen m fl fann i UVKs bedömningsprocess, att vissa ansökningar fick hög prioritet utan att vara vetenskapligt topprankade. Detta hänför Schilling till resonerande inslag i bedömningsprocessen, där även bedömningar gjordes av hur väl ansökan svarade mot SSFs vision för strategisk forskning, forskningsstrukturella överväganden och relationen till näringsliv och samhälle. Denna senare grupp av kriterier hänför Schilling till kategorin oetablerade kriterier, dvs sådana som ej har direkt med den vetenskapliga bedömningen att göra men som har med den övergripande forskningsstrategiska bedömningen att göra. Se tabell 1. Den resonerande typen av bedömningar karakteriseras, enligt Schilling, av att ett helhetsgrepp tas på ansökningarna och att andra kriterier, t ex nytta för samhällsutvecklingen, vägs in och får påverka slutbedömningen.

Schilling betonar betydelsen av att organisering, kriterier och bedömningsformer är anpassade till varandra för att kunna vägas mot varandra på ett bra sätt. Han argumenterar också för att ett ”vetenskapligt nålsöga” bör skapas tidigt i bedömningsprocessen, eftersom det viktigaste bedömningskriteriet bör vara det vetenskapliga. En aldrig så till synes relevant forskning kan ha någon relevans om den inte har vetenskaplig kvalitet.

3. FRÅGESTÄLLNINGAR OCH MATERIAL

UVKs projektansökningar har blivit föremål för fyra studier, utöver de årliga sammanställningar och analyser som redovisas i UVKs årliga verksamhetsberättelser. Lillemor Kim och Eva Olstedt¹⁸ rapporterade 2005 en analys av beviljade ansökningar 2001 – 2003 och Petter Aasen m fl rapporterade samma år en analys av beviljade ansökningar från åren 2001 – 2004. Aasen m fl kompletterade senare sin analys i en intern rapport med beviljade projektansökningar från 2005. Ole Björkqvist m fl avrapporterade 2006 en utvärdering av beviljade projekt med ämnesdidaktisk inriktning och Arnot m fl 2007 en motsvarande utvärdering av beviljade projekt med inriktning mot värdegrund, demokrati och gender.

De genomförda studierna har haft delvis olika syften och frågeställningar och dessutom arbetat med delvis olika underlag. Trots dessa olikheter är de i vissa avseenden samstämmiga och lyfter fram likartade problem. Det kan därför vara värdefullt att genomföra en samlas inventering av studierna med avseende på syfte, upplägg, inriktning och resultat och att komplettera kartläggningen av beviljade ansökningshandlingar med en motsvarande genomgång av ansökningarna från 2006 och 2007.

I Aasens kartläggningsuppdrag ingick också en sammanställning av erfarenheter från UVKs beredningsarbete. Motsvarande uppgifter från UVKs beredningsarbete åren 2006 och 2007 har också ställts samman.

Tabell 2 visar det totala material som därigenom utgör underlag för den inventering och de förslag till åtgärder som denna rapport utmynnar i.

---

¹⁸ Kim, L och Olstedt, E 2005

Tabell 2. Sammanställning av material

	PUBL. ÅR	KARAKTÄR	INNEHÅLL INRIKTNING	BEDÖMNINGSS- KRITERIER	UNDERLAG
Lillemor Kim och Eva Olstedt	2005	Kartläggning	178 beviljade ansökningar 2001 – 2003 (inkl planerings- bidrag)		Beviljade projektansökningar
Petter Aasen, Tine Prøitz och Jorunn Spord Borgen (Norge)	2005	Kartläggning	182 beviljade projektansökningar 2001 – 2005		Beviljade projektansökningar
Aasen m fl	2005	Kartläggning	182 UVK- bedömningar av projektansökningar 2001 – 2003		Protokoll från beredningsarbete
Ove Björkqvist (Finland), Freydis Hertzberg (Norge), Eike Sumfleth (Tyskland)	2006	Utvärdering	28 ämnesdidak- tiska projekt beviljade 2001 – 2003	UVKs kvalitets- och relevansvilkor	Progress-rapporter
Madeleine Arnot (England), Stefan Hopmann (Österrike), Bengt Molander (Norge)	2007	Utvärdering	14 projekt ang värdegrund, demokrati, genus beviljade 2001 – 2003	Internationellt vetenskapliga kriterier	Progress-rapporter + intervjuer med projektledarna
Berit Askling		Kartläggning enligt Aasen m fl	58 beviljade projektansökningar 2006 och 2007		Beviljade projektansökningar
Berit Askling		Kartläggning	58 UVK- bedömningar av projektansökningar 2006 – 2007		Protokoll från beredningsarbete

Liksom i de tidigare kartläggningarna har endast beviljade projektansökningar behandlats, dvs ej ansökningar avseende forskarskolor, nätverk, forskarassistenttjänster och post-dokstipendier. Inte heller har gjorts någon kartläggning av de avslagna ansökningarna.

Tabell 3 . Antal projektansökningar, totalt resp beviljade

ÅRTAL	TOTALA ANTALET PROJEKTANSÖKNINGAR	DÄRAV BEVILJADE PROJEKT
2001	92	12
2002	152	41
2003	199	42
2004	271	25
2005	315	31
2006	219	29
2007	252	29

I de kompletterande kartläggningarna av beviljade ansökningar från 2006 och 2007 samt protokoll från beredningsgruppernas arbeten samma år har följande delstudier genomförts:

A. Klassificering av ansökningarna utifrån frågeställningen:

Vad vill forskarna göra?

En uppdatering av några av de aspekter som Aasen kategoriserade i de beviljade ansökningar 2001 – 2005, denna gång på beviljade ansökningar från 2006 och 2007:

- Syfte
- Problemförankring
- Teoriförankring

B. Analys av resultatdialoger och slutredovisningar

Sekvensen slutrapporter – bidrag i resultatdialogen – den beviljade projektansökan har jämförts i syfte att jämföra projektens slutresultat i förhållande till vad som utlovats i ansökan. Detta för att studera i vilken utsträckning projektledaren 1) når de resultat som utlovats i ansökan, 2) följer sina egna planer, 3) noterar avvikelser från planen, 4) vänder sig till forskarsamhället och/eller utbildnings/undervisningssamhället i sina presentationer av genomförande och resultat.

C. Vetenskaplig kvalitet och prioriteringsgrad

Från beredningsarbetet från 2006 och 2007 har inhämtats uppgifter om:

- ”betyg” över vetenskaplig kvalitet
- prioriteringsgrad

Uppgifterna från beredningsarbetet kan ge en uppfattning om det ”normsystem” som utvecklas och tas i anspråk vid bedömning och rangordning och hur bedömarna vägt vetenskaplig kvalitet mot relevans.

D. Vad utmärker "högsta prioriteringsgrad"?

Ansökningar, som fått högsta prioritering (5) har granskats närmare.

E. UVKs bedömning av de utvärderade projekten

För de projekt som Arnot m fl och Björkqvist m fl utvärderat finns UVKs bedömningar av motsvarande projektansökningar att tillgå. För de projekt som utvärderats av Björkqvist m fl går det att jämföra projekt för projekt se vilken bedömning projektansökningarna fick i UVKs beredningsarbete och vilket omdöme om projektet som Björkqvist m fl ger. För de projekt som utvärderats av Arnot m fl går det inte att göra en direkt jämförelse. Däremot kan projektansökningarna som grupp jämföras med Arnots m fl bedömning.

Delstudierna A och B redovisas i kapitel 7, delstudierna C – E i kapitel 8.

4. INTERNATIONELLA GRANSKNINGAR AV UVK-PROJEKT

UVK har, som framgått av föregående kapitel, engagerat internationella forskare för att få kritiska belysningar av de projekt som beviljats, antingen i form av kartläggningar av beviljade projektansökningar eller utvärderingar på pågående forskningsprojekt.

En kartläggning

Beviljade projektansökningar 2001 – 2005

Petter Aasen¹⁹ har tillsammans med medarbetare granskat de ansökningar (dock ej planeringsbidrag, finansiering av forskarassistenttjänster, stöd till nätverk och konferenser) som beviljats under åren 2001 – 2004 samt 2005, sammanlagt 182 ansökningar. Aasens granskning avsåg alltså enbart beviljade ansökningar, ej slutförda projekt. Avsikten var inte primärt att bedöma kvaliteten i de beviljade projekten utan att granska UVKs första år med avseende på hur UVK tolkat sitt uppdrag, dvs att ge ett slags situationsbeskrivning som vägledning för UVKs fortsatta agerande.

Aasen och hans medarbetare genomförde en analys av dittills beviljade ansökningar med avseende på projektens huvudsakliga innehåll och profil. De försökte bl a karaktärisera den *forskningsmetodiska profilen* i projektansökningarna och skiljde mellan

- historisk metod,
- kvantitativ empirisk,
- kvalitativ empirisk,
- teoretisk ansats, begreppsdiskussion,
- oklar/icke angiven metod,
- blandning av metoderna. (Aasen m fl 2005, sid 71)

De fann, föga överraskande, att närmare hälften av alla projekten (77 av sammanlagt 151) tillhör blandkategorin. En renodlad kvalitativ empirisk metod-

---

¹⁹ Aasen m fl 2005

ansats används i 44 projekt (30 %), medan endast 17 stycken (11 %) utnyttjar en kvantitativ empirisk metodansats. Anmärkningsvärt är, enligt Aasen m fl, att fem av projektansökningarna saknar uppgifter om metodansats. Över huvud taget uppfattas flertalet projektbeskrivningar vara otydliga och oprecisa i redovisningen av vald metodprofil.

Aasen m fl gjorde också en klassificering av projektens *syften*. De finner att ett överväldigande flertal (130 stycken av 151) uppger att syftet är att bidra till förståelse eller förklaring. Av de projekt som syftar till förklaring avser dock endast några få projekt orsaksanalyser. I flertalet projekt är det fråga om att förklara handlingsmönster eller sociala mönster utifrån aktörernas egna intentioner eller kontextuella förhållanden – utan att det redogörs för hypoteser om orsakssamband eller hur hypoteserna skall testas. Det är beskrivande studier, där forskarna vill diskutera fynden i relation till bestämda normer och standarder och i ljuset av bestämda eller olika förklaringar. Enligt Aasen m fl karaktäriseras denna typ av studier av att forskarna använder begrepp som ”att bidra till”, ”att undersöka”, ”att belysa”, ”att problematisera” osv. Få projekt är av förändrings- och/eller utvecklingskaraktär eller har ett instrumentellt syfte.

Projektens *problemförankring* blev också klassificerade. Utifrån en modell över utbildning som kunskapsområde visar Aasen m fl att flertalet av projekten (87 av 151) har sin förankring i problemställningar som är knutna till processer. Övriga kategorier är företrädde enligt följande: samhällliga förutsättningar (22 st), individuella förutsättningar (17 st), utbildningspolitiskt orienterade (13 st) och individuella resultat (11 st).

Aasen m fl har också granskat projektansökningarna med avseende på *val av teoriförankring*. De konstaterar att utbildningsvetenskap är ett mångdisciplinärt fält och menar att detta ger anledning att anta att forskarna i sina projektansökningar borde vara särskilt måna om att redogöra för sitt eget val av begrepp och teoretisk ram. Tvärtom finner Aasen m fl redogörelserna vara både diffusa och oprecisa. Trots avsaknaden av precision i underlaget gör Aasen m fl ändå ett försök att karaktärisera projekten. De uttrycker viss förvåning över att forskarna inte bemödat sig mer om att redogöra för projektets teorianknytning då ansökningsblanketten anger ett utrymme där detta skall göras.

En kan da forvente at det gøres rede for et sett eller et system av begreper og relasjoner som står i et gjensidig forhold til hverandre, og som sammenfatter og ordner forutsetninger, antakelser og kunnskap om utdanningsmessige fenomener. Et generelt inntrykk er at disse redegjørelsene må karakteriseres som lite presise. Denne observasjonen forklarer hvorfor prosjektenes forhold til teori ofte også er diffust kommentert i søknads-

vrderingene. ... Dette innebaerer at det ikke har vaert helt oproblematiske å kategori-
sere projektene langs bestemte kategorier av teoretiske traditioner eller tilnaerminger.
(Aasen m fl 2005, sid 83).

Hela 64 (av 151) projekt använder sig av uttolkande teorier, den näst största gruppen arbetar med struktur/funktionalistiska teorier, medan 34 projekt har en konstruktivistisk inriktning och 10 projekt en konfliktteoretisk grund.

I en kompletterande studie har Aasen m fl även analyserat 2005 års beviljade projekt, inalles 31 projekt. Denna analys redovisas i kapitel 7 tillsammans med den genomförda uppdateringen med projektansökningar från 2006 och 2007.

Svårigheterna att ö h t kunna klassificera ansökningarna konstaterade också Kim och Olstedt (2005) efter en genomgång av ansökningar från åren 2001 till 2003. Många projekt avsågs att bedrivas i samverkan mellan olika lärosäten och med forskare från olika discipliner och inrymma olika delstudier, vilket innebär att de inte enkelt kunde klassificeras med avseende på teori och metod. Var fjärde ansökan i Kim och Olstedt genomgång var enligt dem omöjlig att klassificera.

UVKs berednings- och bedömningsarbete

Den kartläggning som Aasen m fl redovisat har avsett ansökningar om forskningsmedel. Allt material som granskats härrör alltså från forskare vars ansökningar passerat den peer-review-utformade granskningen i UVKs egen beredningsorganisation och där hävdats sig så väl att medel beviljats.

UVKs beredningsorganisation har vuxit sedan starten 2001. Under de första åren, då ansökningarna inte var så många och inte heller så omfattande, behandlades varje ansökan i flera beredningsgrupper. UVKs egna ledamöter utgjorde kärnan i beredningsgrupperna. Under 2003 introducerades en viss profilering av de tre beredningsgrupperna. 2005 utökades beredningsgrupperna till fyra, med delvis olika specialiseringar. Vid en jämförelse mellan beredningsgrupperna med avseende på hur grupperna använde de skalsteg som var föreskrivna, framgick det att någon beredningsgrupp i sin betygssättning genomgående varit mer "generös" än annan. (För att inte systematiskt missgynna ansökningarna i någon beredningsgrupp blev medlen från 2004 och framåt jämnt fördelade till de som stod högst i rang i respektive grupp oberoende av den satta poängsumman. Men detta gör att jämförelserna mellan vetenskapliga poäng och prioritetspoäng i beredningsarbetet – se nedan och kapitel 8 – är vansklige att tolka.)

En källa till osäkerhet i bedömningsarbetet ligger i själva forskningsområdet. Aasen m fl menar att

Utbildningsvetenskap som fagområde er et heterogent fagområde uten en enhetlig teori-grunnlag eller felles metoder som koordinerer forskning og bedømmelsearbeit. Generelt kan fagområdet med andre ord karakteriseres som divergerende med uklare grensen og ingen klart definert felles faglig kjerne eller identitet. (Aasen m fl 2005, sid 55)

Aasen m fl fann vid sin granskning av sammanlagda poängsummer och skattning av prioritering att för en del projekt stämde de båda måtten inte överens. Det tycks med andra finnas ord en tilläggsinformation som beredningsgrupperna tagit hänsyn till och som gått utöver den befintliga beskrivningen av det tänkta programmet.

... beredningsgruppene sitter med informasjon om projektet, forskningsmiljøet, projektleder og projektmedarbeidene utover det som framgår av søknadsdokumentene, og at denne kunnskapen kan få betydning for vurderingen av søknadene. (Aasen m fl 2005:49).

Vad man kan gissa sig till är att det osäkerhetsutrymme som Aasen m fl identifierat kan ha fyllt ut av hänsyn som tagits till de sk randvillkoren (medfinansiering, yngre forskare, samarbete mellan universitet och högskola, nätverk, forskningsmiljöer osv). De politiska rambetingelserna för UVKs verksamhet har varit oklara, något som gjort UVKs uppdrag redan från starten öppet för olika uttolkningar och därmed också för olika värderingar i själva bedömningen.

Aasen m fl, pekar på olika typer av överväganden som kan ha spelat in vid UVKs prioriteringar, som ju baseras på peer- review-modellen. Den neutrala expertrollen är kanske inte mer neutral än att den kan inrymma partiskhet, personliga intressen och bristande kompetens. (Jmf Langfeldts resonemang i kapitel 2). De professionellt opartiska kolleger som peer-review-modellen egentligen tar för givna har kanske inte hunnit utveckla några gemensamma referensramar för det nya forskningsområde som de skall bedöma.

Både faglig – kognitiv partiskhet (definierar hva som er god og dårlig forskning ut fra eget faglig ståsted eller egen fagbakgrunn), fagpolitisk partiskhet (prioriterer forskning innen eget faglig interesseområde), personlige interesser (beskytter egen posisjon ved å diskreditere eller hindre konkurrerende forskning) og kognitive begrensninger (overflatisk vurdering som følge av mangelfull kompetanse, liten interesse, selektiv persepsjon, dårlig tid eller latskap) kan gjøre seg gjeldende. (Aasen m fl 2005, sid 55)

Aasen m fl drar slutsatsen att det beredningsarbete som UVK gör antagligen har stor betydelse som en meningsskapande process i sig genom att synliggöra den disciplinära pluralismen, ämnesbredden och de skilda ämnes-traditionerna – och därigenom bidra till att arbeta fram en gemensam förståelse av vad utbildningsvetenskap är. Med samma synsätt kan man säga att de utvärderingar och kartläggningar som UVK beställt, var och en på sitt sätt, också bidrar till att definiera forskningsområdet utbildningsvetenskap. Inget mång- och tvärvetenskapligt forskningsområde kan stå fixt och färdigt utan en mer eller mindre omfattande ”knådningsprocess”. Det utbildningsvetenskapliga området är i sådan process och såväl utvärderingar som beredningsarbete är viktiga redskap i denna process: Med Aasens m fls ord:

Vår gjennomgåang av vurderingsarbeidet synes å vise at faglig pluralisme, faglig bredde og ulike faglige tradisjoner og vurderingskriterier tilsier et fortsatt behov for meningsdannende prosesser omkring hva som kjennetegner god utdanningsvitenskaplig forskning, både hva gjelder solititet, originalitet, vitenskaplig relevans og samfunnsmessig/praktisk nytteverdi. (Aasen m fl 2005, sid 57).

De båda utvärderingarna

Didaktiska forskningsprojekt inom ämnesområdena svenska, matematik och naturvetenskap

Ole Björkqvist²⁰ m fl har på uppdrag av UVK genomfört en internationell utvärdering av sammanlagt 28 didaktiska forskningsprojekt inom ämnesområdena svenska, matematik och naturvetenskap. Utvärderingspanelen utgjordes av tre internationella experter. Uppdraget gavs 2005 och Björkqvist publicerade sin rapport 2006. De projekt som omfattades av utvärderingen beviljades mellan åren 2001 och 2003.

Björkqvist med medarbetare utgick från de krav som bör ställas på den ämnesdidaktiska forskningen, som trots sin relativa ungdom ändå har tydliga förväntningar att svara mot om den skall kunna ha framgång och påverka undervisningens upplägg och genomförande. Även syftet med UVKs satsning och de olika randvillkoren vägdes in.

Underlaget för evalueringen var s k progress-rapporter från projekten (max 5 sidor) och kompletterande information. Progress- rapporterna skulle

---

²⁰ Björkqvist, O; Hertzberg, F och Sumfleth, E 2006

följa en given disposition. I denna utvärdering ingick inga intervjuer med projektledarna. De 28 ämnesdidaktiska projektet representerade en stor bredd av ämnen och frågeställningar. Det var alltså ett heterogent material som Björkqvists panel hade att utvärdera.

Det förhållandevis lilla antalet erfarna didaktikforskare avspeglar ett uppenbart problem i Sverige²¹. Forskningen inom området har under många år varit eftersatt och kompetens skall nu byggas upp. Björkqvist m fl finner att flertalet projekt har en uppenbar obalans genom att inrymma många doktorandarbeten men ge föga utrymme för seniora forskare att bedriva egen forskning.

Vad gäller sättet att formulera forskningsfrågor och driva projekten finner Björkqvist m fl att endast några få projekt formulerar hypoteser och antaganden på ett sådant sätt att det går att bedöma om de erhållna forskningsresultaten svarat på forskarnas egna förväntningar. Endast några få projekt kan analyseras utifrån sekvensen ”hypotes – testning – evaluering”, något som försvårar för en extern utvärderare att ta ställning till om projektet genomförts på ett sådant sätt att svar har erhållits på de forskningsfrågor som ställts. Panelen finner det problematiskt

... that many of the research questions are too vague, or too ambitious, or too multifaceted to point to specific answers. It would strengthen the projects in general if applications were expected to be more concrete in this regard. (Björkqvist m fl 2006, sid 34).

Det finns också, enligt Björkqvist m fl, en övervikt av beskrivande arbeten framför analytiska och förklarande, något som begränsar generaliserbarheten i forskningsresultaten.

There is, however, an imbalance in favour of descriptive work, or at least work that is too strongly dependent on the specific conditions studied for more general implementation of the results to be possible. This does not preclude interest or relevance, however, which is more dependent on the particular research question explored than on the form of the research. (Björkqvist m fl , 2006, sid 11).

Björkqvist m fl finner det också problematiskt att ”many of the research questions are too vague, or too ambitious, or too multifaceted to point to specific answers”. (Björkqvist m fl 2006, sid 34). De pekar också på hur varierande information är som förmedlas genom progress-rapporterna. Medan

---

²¹ Björkqvist 2003

några projekt låter startpunkten för projektet vara den egna forskargruppens tidigare forskning, så ger andra projektledare en fyllig översikt över det nationella och internationella forskningsområdet. Björkqvist m fl noterar också att internationella kontakter och samarbete är av mycket begränsad omfattning.

Förtjänstfullt är att Björkqvists panel ger korta omdömen om varje individuellt projekt. Exemplen nedan visar att utvärderarna finner stora skillnader mellan projekten med avseende på pregnans och tydlighet i framskrivningen av syfte och val av metod.

Först några positiva kommentarer:

This project is one of the largest Swedish educational research projects, and it seems to have been handled in a very professional manner. The research questions are well defined, the methodology appropriate and the results well presented. (Björkqvist m fl 2006, sid 31). (Projekt A)

The research design is described in detail and is well suited to the problem investigated. The variety of methods of data collection reflects the need not to reduce the complexity of the issue. (Björkqvist m fl 2006, sid 15). (Projekt B)

This is one of the few projects where the design of the study and the methods used are described in detail. Contributions to the scientific field are adequately described, but contributions to practice should be discussed in more concrete terms. (Björkqvist m fl 2006, sid 22). (Projekt C)

Och sedan några mer kritiska:

The research questions are interesting, but very ambitious, and they are formulated in a way that makes it difficult to see how they could be answered. The methods are described only vaguely and there are no real indications of the results. (Björkqvist m fl 2006, sid 29). (Projekt D)

Although the theoretical basis is well developed, it includes relatively few references to international research results, and there is a tendency to overemphasize the novelty of the approach, with insufficient consideration of similarities and possible common elements with other theoretical standpoints. (Björkqvist m fl 2006, sid 17). (Projekt E)

Empirical results are not described, making it very difficult to comment on the project's contribution to the scientific field. (Björkqvist m fl 2006, sid 20). (Projekt F)

Forskning om värdegrund, demokrati och genus

Den hittills skarpaste kritiken mot granskade UVK-projekt kommer från Arnot m fl²², som 2007 publicerade en utvärdering av de sammanlagt 14 avslutade eller pågående forskningsprojekt som av UVKs kansli bedömts särskilt fokusera frågor om värdegrund, demokrati och genus. Det är alltså fråga om ett mycket litet urval av projekt av UVKs totala antal beviljade projekt. Utvärderarnas uppdrag var att

... shed light on the quality of the research performed and its significance for the scientific field concerned, in a national and international perspective and its relation to the funding awarded by the CES²³. (Arnot m fl, 2007, sid 7).

Utvärderingspanelen utgjordes av tre forskare med olika disciplinär bakgrund och nationstillhörighet. Panelen säger själv att

... we were given more or less a free hand in terms of deciding how best to interpret its evaluation task, how to carry out its process of evaluation, and how to organize our evaluation report. (Arnot m fl 2007, sid 7).

Utvärderarna konstaterar att det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet är heterogent: Ett flertal discipliner är representerade och många frågeställningar är artikulera. Utvärderarna, som representerar olika discipliner (sociologi, pedagogik, filosofi), skall alltså ta sig an ett mångdisciplinärt område. Utvärderarna säger sig därför arbeta utifrån gängse internationella vetenskapliga kriterier, men vilka dessa är preciseras inte.

Panelen granskar metodansats och forskningsdesign och hur forskarna relaterar sin forskning till nationell och internationell forskning. Eftersom projekten antingen pågick eller var nyligen avslutade, så var av naturliga skäl underlaget i form slutrapporter och andra publikationer begränsat. Materialet utgjordes liksom i Björkqvists m fls utvärdering av individuella sk ”progress reports” från vart och ett av de granskade projekten. Till skillnad från Björkqvists utvärdering genomfördes även kompletterande intervjuer med forskningsledarna.

Panelen redovisar tyvärr inte någon värdering av de enskilda projekten utan ger endast sammanfattande kommentarer och värderingar. Det går därför inte att ur rapporten få någon information om huruvida kritiken är

---

²² Arnot m fl 2007

²³ CSE= Committee for Educational Sciences.

lika giltig för samtliga projekt eller om det var ett begränsat antal projekt som stack ut från mängden negativt och signalerade att de låg under ”ribban” för vad utvärderarna uppfattade vara godtagbar vetenskaplig kvalitet.

Utvärderarnas uppdrag var att kasta ljus över forskningens kvalitet och dess betydelse för det vetenskapliga fältet, nationellt och internationellt och för UVK. Frågor som UVK i sitt uppdrag pekade ut som relevanta att behandla var följande:

- the national and international status of the research,
  - research profile and choice of methods in relation to the status of the research,
  - the development and potential of the chosen field,
  - the financial situation,
  - the effect of the support provides by the Swedish Research Council.
- (Arnot m fl 2007, sid 7).

I sitt förord anger utvärderarna att det är deras gemensamma uppfattningar som presenteras. Som forskare har de olika disciplinär bakgrund och säger sig ibland ha haft skilda uppfattningar om vad som konstituerar god kvalitet i forskningen. Ändock har de varit eniga i sina slutsatser. Panelen presenterar och diskuterar sina tre aspekter av forskningskvalitet: *Originality, Rigour och Significance*. (Arnot m fl 2007, sid 15)

Ett problem, som panelen ställdes inför, rör det sätt på vilket projektledarna presenterat sina projekt. Trots en given disposition från UVK hade projektledarna valt att fylla sina progress- rapporter med varierande innehåll under de tematiska givna rubrikerna och detta försvårade direkta jämförelser. Panelen genomförde även strukturerade intervjuer om hur projektledarna själva uppfattade sitt vetenskapliga bidrag till forskningen.

We also explored their methodological approach and research design and the ways in which they related to national and international research, scholarly agendas and publication requirements. (Arnot fl 2007, sid 15).

Intrycken från progress-rapporterna sammanfattar panelen i följande punkter:

- Rapporterna säger föga om valet av teoretiskt ramverk, forskningsmetoder, design och dataanalys och samspelet mellan dem.
- Det finns en övervikt för projekt som rör den obligatoriska skolan på bekostnad av andra utbildningsformer – och projekten tycks i stor utsträckning vara inriktade på att förstå vad som sker i den pedagogiska praktiken.
- Flera av projekten tycks vara präglade av en ”normativ” ambition – att medverka till att realisera målet att skolan skall utveckla demokratiska medborgare.

- Några av projekten tycks inte ha gjort en ordentlig screening av pågående nationell och internationell forskning.

Till skillnad från Björkqvists utvärdering så gjordes i denna utvärdering även kompletterande intervjuer med projektledarna. Dessa intervjuer föranledde ytterligare kritiska kommentarer: En del projektledare föreföll oförberedda att diskutera sina projekt med avseende på forskningsdesign och metodval – de var inställda på att redovisa projektens syfte och resultat. Påfallande ofta, enligt panelen, utgick forskarna från den officiella bilden av problem förknippade med skolans uppdrag att främja demokratiska värden. Panelen gör antagandet att detta speglar forskarnas uppfattning att projektresultaten har sina givna avnämare bland centrala skoladministratörer, riksdag och regering samt lärarutbildningen och via lärarutbildningen även lärare snarare än i det nationella och internationella forskarsamhället.

Panelen frågar sig om detta är ett tecken på att projektledarna uppfattar relevanskraven som mer angelägna att beakta än de vetenskapliga kvalitetskraven. Några projekt tycks ha en instrumentell funktion relativt lärarutbildning och skola snarare än att ge incitament till kunskapsutveckling i dialog med forskare inom området. Några av projektledarna hade svårt att under intervjuerna gå in i en diskussion med panelen om forskningsaspekterna (teori, metod, design, dataanalys, teoriutveckling mm). Dessa projektledare föreföll enligt panelen

... not used to what we call the "language of research". This notion refers roughly to the language of methodology (epistemology, methodological perspectives), research design and data analysis" (Arnot m fl 2007, sid 22).

Panelen framkastar antagandet att forskningsledarnas val av forskningsmetoder knappast styrs av metodologiska eller epistemologiska överväganden. Empiriska data är ofta beskrivande och utnyttjas inte för analyser. Panelen noterar också att

... references to "grand theory" had the tendency to refer to a name rather than to through a clear exposition of the chosen theoretical framework, conceptual apparatus, or a discussion of the possibilities and limitations of such theories. Grand theory therefore seemed to be a backdrop to projects rather than a tool for conceptual or research development." (Arnot m fl 2007, sid 26).

Det finns en risk, menar panelen, att UVK finansierar "a lot more of the same type of research". (sid 33). Vad som enligt panelen saknas är starka drivkrafter för att producera ny och innovativ forskning som kan förmedla

ny förståelse och nya insikter, råd och lösningar till en bred grupp av forskare och andra intressenter. Forskarna tycks arbeta med en hög säkerhetsnivå – man väljer de målgrupper som apostroferats vid UVKs tillkomst: lärarutbildning och lärare (i denna ordning). (Ett tänkbar orsak till den höga säkerhetsnivån, som det finns anledning att komma tillbaka till i resultatdiskussionen, är det stora inslaget av doktorander – och däribland många doktorander som rekryterats från lärarutbildningens egen lärarkår).

Panelen noterar också forskarnas försök att anpassa sina forskningsplaner efter vad forskarna uppfattat som samhällsförväntningar på forskningen. Det är värt att begrunda följande reflektion från panelen:

The originality of the research appears to come not from the theoretical and methodological aspects but from the Swedish political context. (Arnot m fl 2007, sid 22)

Utvärderarna konstaterar efter att ha läst utlysningstext och anvisningar att informationen från UVK till potentiella sökande i vissa avseenden vad direkt motstridig. Även om själva utlysningstexten modifierades, så var vissa motstridigheter varit desamma under alla tre åren. Utvärderingspanelerna menar att dessa motstridiga anvisningar knappast gjort det lätt för UVK att bedöma projekten eller för panelen att utvärdera dem.

Sammanfattande intryck

De arbeten som redovisats ovan skiljer sig från varandra med avseende på val av kriterier för bedömningen. De skiljer sig också avsevärt i fråga om underlagens omfattning. Men oavsett om de primärt haft i uppgift att granska (i syfte att ge en lägesbeskrivning som eventuellt kan lyfta fram problem) eller att utvärdera (mot en given standard) signalerar de emellertid, trots dessa olikheter, en del gemensamma iakttagelser.

De båda utvärderingarna har i någon mening varit dekontextualiserade. Detta gäller för Arnot m fl i högre grad än för Björkqvist m fl. Arnot m fl utgick i sin granskning av projekten från gängse internationella kvalitetsaspekter utan att väga in alla de krav och förväntningar som forskarna upplever att de har haft att beakta i UVK-ansökningarna (relevans, tvärvetenskap, medfinansiering, samverkan mellan lärosäten etc). Björkqvist m fl däremot tog regleringsbrevets ord om lärarutbildningens och de pedagogiskt verksammas behov i beaktande.

Båda utvärderingspanelerna pekar, trots sina delvis skilda referenspunkter, på samma svårigheter, nämligen att kunna ta ställning till om forskningen leder till något egentligt kunskapsstillskott. Björkqvist m fl har enbart haft

skriftligt material som underlag, medan Arnot m fl haft kompletterande muntliga samtal med projektledarna. Bådas intryck är dock detsamma: forskarna är i flera fall inte tillräckligt explicita i vad de ämnar göra, varför de ämnar göra det de vill göra och utifrån vilken teoretisk grund de avser att arbeta.

- För flera forskare är relevanskraven (nyttan) viktigt att framhålla i presentationer av forskningen. I första hand uppfattas avnämarna av forskningen finnas i skolan och lärarutbildningen men även bland politiker.
- Samtidigt tycks det råda osäkerhet om vilka kriterier som skall användas för en värdering av relevansen och vad som egentligen är relevant för vem.
- Att vara till nytta för de specifika studieobjekten tycks ibland vara viktigare än den generella problematik som projekten adresserar. Att delta i en teoretisk diskussion med "the community of scholars" som medverkar i utvecklandet av ny kunskap ses som mindre angeläget än att nå ut till "verklighetens" aktörer.
- De ideologiska styrdokumenterna för skolan är viktiga referenspunkter – även i de fall då studierna inte är att betrakta som rena implementationsstudier. Styrdokumentet (ideologin) sätts dock sällan in i ett större sammanhang och de problematiseras inte. Ansatsen blir därför oftast oreflekterat normativ.
- Forskningen utgår ofta från någon "grand theory" som tas för given, dvs det ges endast summariska argument för varför just denna teori väljs.
- Valet av forskningsmetoder och – instrument argumenteras sällan i relation till syfte och teoriram. Steget är stort från en övergripande teori (t ex Bakthin) till den empiri som samlas in. Det saknas ofta en naturlig ingång till empirin i form av antaganden, hypoteser etc.
- Det socio-kulturella perspektivet tycks vara dominerande. Process-studier är mer frekventa än studier som inbegriper förutsättningar (ramar). Inslaget av effektmätningar är begränsat. Mikronivån är oftare beforskad än makronivån.

De redovisade arbetena väcker några frågor:

- Hur speciella för det utbildningsvetenskapliga området är egentligen iakttagelserna? Finns samma typ av avvägningsproblem mellan vetenskaplighet och relevans i de disciplinbundna delarna av utbildningsvetenskap, t ex pedagogik?
- Finns denna avvägningsproblematik i annan samhällsvetenskaplig forskning?
- Vad innebär det att utvärdera ett mångvetenskapligt område?
- Vad betyder valet av underlag för en utvärdering?

5. ANDRA UTVÄRDERINGAR AV FORSKNINGSKVALITET INOM UTBILDNINGSSOMRÅDET

Låt oss även gå till några utvärderingar av avslutad och avrapporterad forskning inom de utbildningsvetenskapliga och samhällsvetenskapliga områdena och ta del av hur dessa varit upplagda. Pedagogik kan sägas utgöra en delmängd inom det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet och det kan därför vara av intresse att ta del av några senare utvärderingar av just detta ämne.

HSFRs utvärdering av pedagogik

Vid mitten av 1990-talet genomförde HSFR (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) en internationell utvärdering av forskning inom *ämnesområdet pedagogik*²⁴, ett område som utvärderarna uppfattade bäst motsvarades av den anglosaxiska samlingstermen "educational research".

Utvärderingen avsåg den forskning som bedrivs vid de nio pedagogiska institutioner med universitetsstatus som fanns då. Underlaget utgjordes av institutionsvisa sammanställningar av seniora forskares produktion, dels i form av biografier över de tio senaste årens publikationer, dels genom tre representativa verk som varje forskare själv valt ut. Utvärderingspanelen gjorde också personliga besök på de större pedagogiska institutionerna.

Utvärderarna diskuterade inledningsvis hur de skulle kunna hantera *the enormous, heterogeneous field* som de hade åtagit sig att utvärdera. Det är viktigt, menar utvärderarna, att vara medveten om att

... educational research involves a history of dual relations, and that the act of describing educational research programmes, therefore, embodies understanding developments both within disciplinary fields and within the moral/political space in which disciplinary practices are located. (Rosengren och Öhngren 1997, sid 17).

---

²⁴ Utvärderingen genomfördes av Frank Achtenhagen, Göttingen; Jens Bjerg, Roskilde; Noel Entwistle, Edingburg, Top Popkewitz, Wisconsin-Madison. Rapporten sammanställdes 1997 av Karl Erik Rosengren och Bo Öhngren.

Utvärderarna diskuterar hur pedagogik skall avgränsas som disciplin och konstaterar

... that in all countries, "pedagogy" or "education" as academic fields are probably more dependent on external interests, and, partly as a consequence, also more strongly embedded in their national settings than any of the other social sciences. (Rosengren och Öhngren 1997, sid 24)

Detta förhållande gör det, enligt panelen, vanskligt för en internationell panel att genomföra en utvärdering. Panelen formulerar inga speciella kriterier för sin utvärdering utan uppfattar sig vara

... required to look at the field of educational research, as it is found in Sweden, and to consider its strengths and weaknesses from an international perspective. (Rosengren och Öhngren 1997, sid 13).

Utvärderarna noterar under sin genomgång att många svenska pedagogikforskare under 1960- och 1970-talen genom sin forskning bidragit med vetenskapligt underlag för stora utbildningsreformer och genom Skolöverstyrelsefinansierad forskning medverkat i implementeringen av nya undervisnings- och arbetsformer i skolan. Detta har bidragit till ett beroende av sektorsforskningsfinansiering och skapat obalans mellan fasta forskningsresurser för nyfikenhetsdriven forskning och sektorsforskning av uppdragskaraktär. Under senare år har statsmakternas strävan att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning och att utveckla mer lärarfokuserad forskning påverkat forskarna att medverka till kunskapsutveckling i samverkan med olika lokala konsumenter av kunskap. Med en sådan inriktning blir av naturliga skäl en mycket stor andel av forskningsproduktionen dokumenterad på svenska. Publiceringarna är lokala och nationella men knappast internationella.

Hela utvärderingsrapporten avslutas med en diskussion kring relevanskriteriernas inverkan på den svenska pedagogiska forskningen. Det finns, enligt utvärderarna, ingen enkelt svar på frågan vad som är relevant och praktiskt användbart i pedagogisk forskning. Den finns, enligt utvärderarna, inom flera svenska pedagogikinstitutioner en stark tendens

... to provide practical assistance to local reform agendas and to respond to requests for information, but engage much less in conceptualising the problems of research. (Rosengren och Öhngren 1997, sid 232).

En av HSFRs utvärderare, professor Lise Vislie²⁵, Oslo universitet, gav i samband med ett symposium i Uppsala hösten 2007²⁶ en tillbakablick på utvärderingen och gjorde några jämförelser med dagens förhållanden. En hel del av destruktur-förhållanden som HSFR-utvärderingen noterade vid mitten av 1990-talet finns enligt Vislie kvar. Det har skett en kraftig expansion inom forskningsområdet, både vad gäller geografisk spridning och beträffande forskningens inriktning och innehåll. Dock är fortfarande internationella publikationer sällsynta, liksom samverkan med internationella forskarkolleger.

NFRs utvärdering av pedagogik

Spänningen mellan akademiska kvalitetskriterier och relevanskriterier konstaterades även för några år sedan i Norges Forskningsråds (NFR) utvärdering av kvaliteten i *norsk pedagogisk forskning*²⁷. Utvärderingen omfattade kvaliteten i forskningen vid universitetens pedagogikinstitutioner samt några större högskolor. Med den avgränsningen utelämnades en hel del forskning av didaktisk och praxisnära karaktär bedriven i anslutning till lärarutbildningar vid högskolor.

Utvärderingskommittén²⁸, som alla företrädde forskning inom pedagogikområdet, utgick från en syn på forskningskvalitet som innebär att

... teoretisk og forskningsmetodisk bevissthet gjenspeles gjennom: Originalitet og kreativitet med hensyn til problemstillinger, begrepsdanning, design og metode, i argumentation i forhold till fagets pågående internasjonale diskusjoer, samt i analyserende framstillinger av problemfelt, teorier, empirisk materiale og litteratur. (Norges Forskningsråd 2004, sid 16)

Kommittén noterar att pedagogikforskarna anpassat sig till ett växande utbildningsvetenskapligt forskningsterritorium som sträcker sig längre än de traditionella underdisciplinerna pedagogisk psykologi, pedagogisk filosofi etc.

²⁵ Vislie, L 2008

²⁶ Wikander, L; Gustafsson, C och Riis, U (red) Under tryckning

²⁷ Norges Forskningsråd 2004

²⁸ Utvärderingen genomfördes av Berit Askling (ordförande), Niels Egelund, Danmarks pedagogiska universitet; Tomas Englund, Örebro universitet; Gunilla Halldén, Linköpings universitet; Sven Erik Hansén, Åbo Akademi i Vasa.

genom att även ha etablerat vissa tematiska områden, t ex läroplansforskning, skol- och klassrumsforskning. Hur framgångsrika pedagogikforskarna blir i sådana nyare tematiska områden som forskning om högre utbildning, IKT, massmedia etcetera, inom vilka även flera andra discipliners forskare etablerar sig, är avhängigt pedagogikforskarnas kreativitet och originalitet när det gäller val av teorier och metoder och hur väl det utvecklas rutiner för akademisk kvalitetskontroll – men också hur väl forskarna uppfattas svara upp mot mer eller mindre uttalade relevanskrav.

Balansgången mellan en disciplinär och en tematiserad struktur ser utvärderarna som en avvägning mellan vetenskapliga kvalitetskriterier och relevanskriterier och pekar på att i de mer tematiserade forskningsprojekten

... finns ikke de samme veletablerte interne kriterier for forskningsmessig kvalitet. Her virker det som om relevanskriteriene blir mer fremtredende og spennvidden i forskningstilnærmingen kan være svært stor. De videre konsekvensene av en uklar håndtering av dette dilemma er at vitenskapelig stringens fremtrer som motsetning til territoriell relevans, dvs. nytteverdi innenfor utdanningssystemet og for utdanningspolitikken.

Det er på denne bakgrunn komiteens oppfatning at det i norsk pedagogisk forskning i dag finns et dobbelt sett av kvalitetskriterier: Ett sett av vitenskapelige kriterier for god forskning, og ett sett som omhandler relevansen i forskningen for ulike typer oppdragsgivere og brukere, for eksempel politikere, lærere, foreldre, allmennheten. Dette doble settet av kriterier har påvirket forskerne i deres utvalg av faglig produksjon som er sendt inn til evalueringskomiteen for vurdering. (Norges Forskningsråd 2004, sid 129)

I sin samlade värdering pekar kommittén på den tydliga utvecklingen mot en dominans för sociologiska och sociokulturella teoriförankringar och ett ökande bruk av kvalitativa metoder. Strävan hos de norska pedagogikforskarna att delta i den politiska offentligheten är förtjänstfull men kan – i förening med det stora beroendet av externa medel för uppdragsforskning – enligt utvärderingskommittén innebära ett hot mot forskningskvaliteten:

Når forskerne innenfor pedagogikk legger så stor vekt på samfunnsmandatet og på tilgangen til midler, kan dette få en del konsekvenser når det gjelder kvalitet og relevans. Når man forsker mot mange oppdragsgivere blir definisjonene av kvalitet i forskningen mangetydig, og det blir mindre rom for kritisk opposisjonsforskning og originalitet. (Norges Forskningsråd 2004, sid 116).

De sammanfattande och förenklande publikationer, som ofta förväntas vid nyttoinriktad uppdragsforskning, kan enligt kommittén dämpa och bromsa upp den interna vitala diskussion forskare emellan om forskningens egna

tankeverktyg och hur dessa kan användas och vidareutvecklas. Det finns, menar kommittén, en risk att forskningen blir mer beskrivande, normativt föreskrivande och förklarande än teorigenererande och kritisk.

Som en förklaring till den bristande stringensen i forskarnas diskussion av kvalitetsaspekterna i forskningen, liksom det ensidiga bruket av vissa teori- bildningar, pekar utvärderarna på pedagogikforskarnas upplevda dubbla krav på vetenskaplig kvalitet och relevans – och att relevanskraven ofta väger tungt när forskarna skall publicera sig och låta sig bli utsatta för kritiska fagliga granskning (som t ex i samband med NFRs evaluering och vid sakkunnigbedömningar). Detta förstärks också av att merparten av all publicering sker på norska. Den internationella publikationen är av begränsad omfattning.

NFRs utvärderare konstaterar också att om det skall vara möjligt att hålla god kvalitet i forskning och forskarutbildning så kan inte valet av forskningsproblem och avhandlingsämne enbart vara en angelägenhet för den enskilda forskaren och den enskilda doktoranden. Det krävs, framför allt i de små och resurssvaga forskningsmiljöerna, en tydlig *ledning* av de samlade forskningsaktiviteterna inom lärosätena på rektorsnivå och fakultets- och institutionsnivå.

NFR tillsatte, som en uppföljning av utvärderingen, ett ”Oppføljningsutvalg”²⁹ med uppgift att utforma en handlingsplan för att utveckla och stärka den pedagogiska forskningen och pedagogiska forskningsmiljöerna. Utvalget instämmer i att de dubbla kraven på disciplinär kvalitet och relevans skapar speciella problem för pedagogikforskarna. Utvalget menar att grundläggande forskningsteoretiska problem inte haft någon hög prioritet i norsk pedagogisk forskning och pekar på att forskarnas kompetens att arbeta med kvantitativa data sjunkit. Utvalget efterlyser, liksom utvärderingskommittén, ett större internationellt engagemang som utan tvivel skulle främja en ökad medvetenhet om de vetenskapliga utmaningarna inom forskningsområdet. Utvalget föreslår även inrättandet av ett råd med uppgift att anlägga ett nationellt helhetsperspektiv på *status og utfordringer for den utdanningsvitenskaplige forskningen*. (sid 20).

---

²⁹ Norges Forskningsråd 2004

Sammanfattande intryck

En av de svagheter som UVKs granskare och utvärderare pekat på känns igen från utvärderingarna av pedagogisk forskning och rör forskarnas uppfattning om forskarrollen, närmare bestämt avvägningen mellan vetenskapliga kriterier och relevanskriterier. Forskarna skall vara såväl vetenskapligt framstående som nyttoinriktade, dvs i sitt forskningsarbete och i sina publikationer skall de svara mot såväl vedertagna internationella vetenskapliga kriterier som mer nationella och sektoriella relevanskriterier.

Speciellt tydligt kom detta fram i NFRs utvärdering av kvaliteten i norsk pedagogisk forskning, där flera forskare menade att det var en del av deras identitet som pedagogikforskare att på ett eller annat sätt medverka i det norska projektet "Skolan som nationsbyggare". Av detta följde också att merparten av publiceringen riktade sig till en inhemsk publik.

Vad UVKs utvärderingar identifierat som problem tycks alltså vara ganska likartade inom pedagogikområdet. Inte minst för UVK som utöver relevanskraven även har en rad mycket tydliga randvillkor att beakta (som syftar till att stärka infrastrukturen för forskning) har uppgiften att väga olika kriterier och villkor mot varandra varit svår.

Med UVKs intresse av att redan kort tid efter starten kunna få återkoppling på sina beviljningsbeslut, har varken den kartläggning som Aasen m fl genomförde eller utvärderingarna av Arnot m fl och Björkqvist m fl haft möjlighet att i grunden värdera forskningsprojektens kvalitet. I detta avseende finns en tydlig skillnad mellan de båda pedagogikutvärderingarna å ena sidan och de UVK-initierade granskningarna å andra sidan: Underlagen i de senare studierna har utgjorts av projektansökningar respektive progressreports, men ej av slutredovisningar eller publiceringar. En annan skillnad har legat i att de båda pedagogikutvärderingarna avsåg en disciplin, granskad av disciplinens egna företrädare, medan UVK-arbetena avsett ett mångvetenskapligt område som granskats av paneler med forskare som representerar olika discipliner.

6. NÅGRA UTVÄRDERINGAR AV SAMHÄLLSVETENSKAPLIG FORSKNING

De båda UVK-utvärderingarna (kapitel 4) har avsett begränsade urval av projekt med tematiskt släktskap och med mångdisciplinära grupper av forskare från olika discipliner i projekten. Utvärderarna har baserat sina värderingar på pågående verksamheter (progress - rapporter). De båda forskningsråds-utvärderingarna (se kapitel 5) däremot avsåg en disciplin (pedagogik) och hade forskarnas produktion som sina huvudsakliga underlag.

Det kan vara av intresse att studera några ytterligare exempel på utvärderingar av forskningskvalitet inom det samhällsvetenskapliga området och se på likheter och skillnader i upplägg och genomförande mellan disciplinutvärderingar och mer tematiska (programliknande) utvärderingar.

Disciplinutvärderingar

Sociologi

HSFR och UHÄ publicerade tillsammans 1987 *Sociologin i Sverige. Vetenskap, miljö och organisation*, en utvärdering av svensk sociologi utförd av tre nordiska sociologer, verksamma inom disciplinen sociologi³⁰. Utvärderingen avsåg hela sociologiämnet och var alltså inte begränsad till enbart forskningen inom disciplinen.

Sammanfattningsvis konstaterar utvärderarna att svensk sociologi håller god internationell nivå och har klar anknytning till det svenska samhället, dess företeelser och problem. Samtidigt konstateras tydliga problem i såväl organisation som struktur inom de sociologiska institutionerna liksom inom sociologernas yrkeskår. Utvärderingen utmynnade i en rad förslag till strukturella och organisatoriska förändringar riktade dels till myndigheter ansvariga för högre utbildning och forskning, dels till sociologerna (dvs universitetssociologerna) själva.

---

³⁰ Utvärderingen genomfördes av Allard, E; Lysgaard, S och Sörensen, A.B

Utvärderarna diskuterar inledningsvis hur nationell respektive internationell en disciplinutvärdering bör vara. Deras utgångspunkt blir att

... ett lands sociologi inte uteslutande kan bedömas i jämförelse med sociologin i andra länder utan att den sociologiska forskningen och verksamheten också måste ställas i relation till disciplinens objekt och målsättningar. (Allard m fl 1987, sid 15).

När det gäller kriterier för värderingen hänvisar panelen till Ståhle (1985) och hans uppställning av de vanligaste kriterierna för bedömning av forskningsverksamhet, sammanfattade för flera discipliner:

1. Vetenskaplig kvalitet, dvs forskningens bidrag till kunskapsuppbyggnaden och vetenskapens utveckling (utan hänsyn till samhällelig nytta)
2. Den samhällliga relevansen, dvs forskningens bidrag direkt eller potentiellt till den ekonomiska, sociala, miljö- och hälsomässiga mm utvecklingen (för samhället eller t ex ett företag)
3. Forskningsorganisationens och -administrationens effektivitet och lämplighet för forskningsverksamheten
4. Bidrag till forskarutbildningen
5. Forskningspolitiska aspekter: resursanvändning och resursbehov, förmedling av FoU-resultat till avnämarna. (Allard m fl 1987, sid 23).

Utvärderarna förklarar att de i första hand riktar in sin värdering mot punkterna 1, 2 och 4. I sin sammanfattning varnar de uttryckligen för strävandena att skapa nya akademiska ämnen, linjer och undervisningsprogram, som inte har någon klar teoretisk kärna, ämnesidentitet och beständighet över tid.

FAS och Högskoleverket har gemensamt finansierat en utvärdering av socialt arbete, som 2003 publicerades med titeln *Socialt arbete – en nationell granskning av ämnet*³¹. Utvärderingen omfattade ämnets grundutbildning, forskarutbildning och forskning och genomfördes av ämnesföreträdare. Någon egentlig precisering av kriterierna för bedömning av forskningens kvalitet ges inte. I stället ges en fyllig presentation av framväxten av det nya forskningsämnet Socialt arbete. En genomgång av de seniora forskarnas produktion med avseende på ämnesmässiga, metodologiska och teoretiska mönster leder till slutsatsen att socialt arbete framträder som ett mycket brett och heterogent ämne.

---

³¹ Högskoleverket 2003

Statsvetenskaplig forskning

Vetenskapsrådet publicerade 2002 en internationell utvärdering³² av statsvetenskaplig forskning, *Swedish Research in Political Science*. Utvärderingen var en ren ämnes/disciplinutvärdering av forskningen inom disciplinen och panelen bestod av *a very prominent group of scholars as evaluators of political science*³³. Panelens tre medlemmar var alla statsvetare.

När det gäller värderingen av kvaliteten i forskningen litade evalueringsgruppen till indikatorer som gruppen uppfattar vara universella även om de är svåra att mäta på ett helt invändningsfritt sätt:

- How convincing is the research in terms of design, methodology, data collection, analysis and interpretation?
- Does it make a contribution to the accumulation of knowledge, in particular theory-building, in political science, and, if so, how significant is that contribution?
- Is the research contribution effectively disseminated through placement in international peer-reviewed journals and academic presses, and effectively communicated both stylistically and graphically? (Vetenskapsrådet 2002, sid 20)

Utvärderarna poängterar att de sätter teoretiskt orienterade arbeten före sådana som är huvudsakligen beskrivande eller mer tillämpade och arbeten som blivit internationellt uppmärksammade framför arbeten som har mer begränsad nationell spridning. För bedömningen av kvalitet bedöms publiceringar, pågående projekt och att vara uppmärksammad i det internationella forskarsamhället ha stor betydelse.

Relevanskriteriet är viktigt, framhåller utvärderingsgruppen, ...

... because research should have a utility value not just for the academic community but also for society at large. ... there is a long and honourable tradition in Swedish political science of serving public life in various ways. Measures include doing research that has a practical value to specific client groups or institutions, participating in public review commissions, writing articles on the opinion page of major newspapers, and serving, while on leave, in public office. (Vetenskapsrådet 2002, sid 20).

³² Vetenskapsrådet 2002.

³³ Utvärderingen genomfördes av Göran Hydén, (ordförande), Ellen Immergut och Arild Underdal, med bidrag av Olof Ruin och Bo Öhngren och sammanställd av Bo Öhngren.

Sammanfattningsvis finner utvärderarna att den svenska statsvetenskapliga forskningen håller god kvalitet. En betydande del av den forskning som gruppen granskat *addresses questions that are of substantial political and practical interest*. (sid 135). Statsvetares deltagande i offentliga regeringsinitierade utredningar (t ex Maktutredningen) skapar, menar utvärderarna, fruktbara länkar mellan empirisk forskning och normativ politisk teori.

Utvärderarna konstaterar, liksom även andra utvärderingskommittéer gjort, att de horisontella kontakterna mellan forskare vid olika lärosäten inom landet inte är så utbyggda som de skulle kunna vara. De föreslår *a more explicit and challenging discussion within the political science research community of its conception of its own "mission" and its (implied) value premises*. (sid 168).

Även denna utvärdering avsåg en disciplin och utfördes av företrädare för denna disciplin.

Programutvärderingar

Forskning om offentlig sektor

Regeringen gav 2001 Vetenskapsrådet i uppdrag att utvärdera det forskningsprogram för Forskning om offentlig sektor (FOS) som inrättats tio år tidigare. Rapporten, Förändring och nyorientering inom den offentliga sektorn – utvärdering av ett forskningsprogram, publicerades 2003³⁴. En internationell expertgrupp, med företrädare för olika discipliner (sociologi, statsvetenskap, företagsekonomi och nutidshistoria) tillsattes³⁵. Expertgruppens uppdrag var att utvärdera programmet ur tre perspektiv: ett vetenskapligt, ett sektoriellt/allmänpolitiskt och ett forskningspolitiskt. Härigenom markerades för utvärderarna att programmet hade flera syften och att utvärderingen gick utanför de rent vetenskapliga kriterierna.

Syftet med utvärderingen av forskningsprogrammet var att värdera de bidrag som programmet lämnat, dels i förhållande till den vetenskapliga utvecklingen inom de aktuella kunskapsområdena, dels i förhållande till samhällets behov av ny kunskap³⁶. Panelen gör en åtskillnad mellan traditionella ämnes- eller disciplinutvärderingar å ena sidan och programutvärderingar å andra sidan. Till skillnad från disciplinutvärderingarna är programutvärde-

³⁴ Vetenskapsrådet 2003a.

³⁵ I expertgruppen ingick Erik Allard, Björn Beckman, Johan P Olsen, Bo Stråth och Guje Sevon (ordförande).

³⁶ Vetenskapsrådet 2003a, sid 19

ringarna ofta mångvetenskapliga. Detta påverkar, menade panelen, valet av vetenskapliga bedömningskriterier:

Det innebär bl.a. att det inte är självklart att samma bedömningsgrunder och kriterier är tillämpbara i programmets olika delar. Det betyder också att inomvetenskaplig relevans och kvalitet måste vägas mot de ev. bidrag till mångvetenskaplig kunskapsbildning och kompetensupplyggnad som programmet genererar. Det innebär vidare att det ställs speciella krav på utvärderarna, när det gäller kalibrering av de vetenskapliga bedömningarna vid granskningen av olika delprogram. FOS - programmet omfattar dessutom olika typer av stödinsatser, t ex miljöstöd respektive rörliga medel i form av projektbidrag, vilket innebär att både skillnader och förekomster av synergieffekter mellan olika stödformer måste uppmärksammas. (Vetenskapsrådet 2003a, sid 20)

Panelen diskuterar sedan sina bedömningskriterier. Underlaget för den vetenskapliga bedömningen har utgjorts av vetenskaplig produktion (insända publiceringslistor samt urval av publikationer). Avgörande för den vetenskapliga bedömningen är i vad mån de arbeten som redovisas

- uppfyller *etablerade inomvetenskaplig standard och praxis i det svenska vetenskapssamhället,*
- kan betraktas som *teoretiskt, metodologiskt och/eller empiriskt nyskapande,*
- *relaterar till och förmår att hävda sig i den internationella debatten inom sina respektive områden.*

Den vetenskapliga bedömningen kan således i stort sägas grunda sig på en skala i tre steg: *trivial – innovativ – internationellt slagkraftig forskning.* (Vetenskapsrådet 2003a, sid 26)

Panelen skiljer också i bedömningen av den vetenskapliga kvaliteten mellan i vad mån det vetenskapliga arbetet når upp till en acceptabel standard med avseende på teori, metod och empiri, och i vad mån forskningen är nyskapande i bemärkelsen att den lämnar bidrag till kunskapsutvecklingen i form av ny empiri, fördjupad teoretisk förståelse och/eller metodutveckling. (sid 29).

Den vetenskapliga kvaliteten bör därför, enligt panelen,

... bedömas med avseende både på forskningsresultatens innovativa värde i ett nationellt och internationellt perspektiv, och på förmågan att förmedla och stimulera till en reflekterad utveckling av tidigare kunskap och omvärdering av rådande paradigmer. (Vetenskapsrådet 2003a, sid 30).

Det *sektoriella/allmänpolitiska* utvärderingsperspektivet handlar enligt panelen om

... att bedöma i vad mån resultaten nått ut och kunnat bidra till en önskad kunskapsuppbyggnad och kompetensutveckling inom berörda sektorer, dvs i vad mån den forskning som bedrivits kommit till nytta för verksamheten inom den offentliga sektorn (Vetenskapsrådet 2003a, sid 27).

Vid bedömningen av programmet ur ett sektoriellt/allmänpolitiskt perspektiv har panelen därför vägt in en bedömning av

- *forskningens samhällsrelevans*, i bemärkelsen att den tar upp väsentliga problem inom offentlig sektor och/eller frågeställningar av mer allmänpolitisk karaktär,
- förekomsten av en medveten och aktiv *strategi för att föra ut forskningsresultaten* till relevanta målgrupper,
- forskningens koncentration inom valda teman, i termer av samordnade forskningsinsatser och strategier för kunskaps- och kompetensutveckling. (Vetenskapsrådet 2003a, sid 28)

Som grunder för den *forskningspolitiska* bedömningen har expertgruppen försök värdera den kunskapsutveckling inom området och den kompetensuppbyggnad som programmet initierat.

Forskning om demokrati, offentlig förvaltning och folkrörelser

Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap vid Vetenskapsrådet (HS) publicerade 2003 en kartläggning, utförd på regeringens uppdrag, av forskningen om demokrati, offentlig förvaltning och folkrörelser under åren 1990 – 2003³⁷. Det var inte fråga om en utvärdering av forskningens kvalitet utan om en kartläggning av forskningen med avseende på val av forskningsfokus mm. Kartläggningen genomfördes i nära samarbete med expertis inom relevanta discipliner. Det fanns också en vetenskaplig styrgrupp med företrädare för berörda discipliner. Grundmaterialet för kartläggningen valdes ut av en grupp forskare från disciplinerna statsvetenskap, nationalekonomi, sociologisk välfärdsforskning, historia, psykologi, rättsvetenskap samt filosofi och teologi.

---

³⁷ Vetenskapsrådets rapport 2003b

Ett intryck som kartläggningen förmedlar är att forskningen om demokrati mm bedrivs inom ett antal olika discipliner, med sociologi, statsvetenskap, historia, rättsvetenskap och psykologi i spetsen. Den disciplinbundna forskningsansatsen tycks vara stark. Den mångdisciplinärt sammansatta kartlägningsgruppen saknade mång- och tvärvetenskapliga frågeställningar bland de projekt som granskades.

Sammanställningen av pågående forskning utmynnar i kommentaren att forskningen kanske i allt för hög grad riktar in sig på sådana frågeställningar och företeelser som just för ögonblicket står i fokus. Forskningen riskerar att splittras upp på detaljfrågor och inriktas mot konventionella frågeställningar, på bekostnad av fundamentala och gränsöverskridande forskning. Det stora inslaget av doktorsavhandlingsarbeten kan också bidra till att välavgränsade och "säkra" forskningsuppgifter prioriteras.

Svensk arbetsrättslig forskning

Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) publicerade 2003 en utvärdering av svensk arbetsrättslig forskning 1995 – 2001³⁸, genomförd på uppdrag av regeringen. Utvärderingen genomfördes av två utvärderare³⁹, båda från juridiska fakulteten vid universitetet i Köln.

Utvärderarna diskuterar kriterier för vetenskaplig kvalitet och menar att ett av de främsta kriterierna för bedömning av vetenskaplig kvalitet är att det vetenskapliga arbetet avser en originell frågeställning och leder till ny kunskap och inte bara bekräftar redan uppnådda forskningsresultat. Ett ytterligare krav är att den metod som tillämpas måste presenteras. Metodiken måste vara logisk, dvs forskarens tankegång måste på grundval av det publicerade arbetet kunna upprepas. Vetenskaplig kvalitet, menar utvärderarna, beläggs även med val av klara begrepp och klara tankegångar. Som ytterligare ett kriterium för vetenskaplig kvalitet lyfter utvärderarna fram samhällsrelevansen.

---

³⁸ Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) 2003

³⁹ Peter Hanau och Michael Gotthardt, Universitetet i Köln.

Sammanfattande intryck

Exemplen i detta kapitel representerar två olika typer av utvärderingar, den ena typen har bestämda discipliner som utvärderingsobjekt, den andra typen har mångvetenskapliga forskningsprogram som objekt för utvärderingarna. Att utvärdera en disciplin och att utvärdera ett mångvetenskapligt område kräver olika slags överväganden. Både utvärderingsobjekt och panelens sammansättning har betydelse för hur frågan om vetenskaplig kvalitet kontra samhällsrelevans hanteras. Men oavsett utvärderingsobjektets karaktär, så krävs mycket noggranna diskussioner om val av kriterier och tydliga motiv för dessa val.

Spänningen mellan vetenskapliga kriterier och samhällsrelevans har i de utvärderingar som behandlats i detta kapitel (t ex statsvetenskap) inte uppfattats som något egentligt problem, medan det däremot i de båda UVK-s utvärderingarna (kapitel 4) och de båda pedagogikutvärderingarna (kapitel 5) uppfattas vara centrala problem. Skolan som ett verksamhetsfält med behov av såväl kunskapsutveckling och kompetensutveckling tycks för den enskilda utbildningsforskaren vara mer uppfordrande att beakta när forskningen planeras och forskningsresultaten publiceras än motsvarande verksamheter och aktörer för forskare inom sociologi och statsvetenskap.

Det är värt att notera att praktiskt taget samtliga internationella utvärderingskommittéer med viss förvåning noterat den stora volymen doktorsavhandlingsarbeten i den forskning som granskats (och den relativt sett låga andelen forskningsarbete från seniora forskare) i den samlade forskningsproduktionen – ett forskningspolitiskt randvillkor som tycks vara umärkande för svensk forskning och som utländska expertpaneler ställer sig kritiska till.

7. VAD FORSKARNA VILL GÖRA OCH VAD DE RAPPORTERAR ATT DE GJORT – UPPFÖLJNING AV TIDIGARE KARTLÄGGNING

De reflektioner och slutsatser som lyfts fram i de båda UVK-utvärderingarna (omfattande 28 resp 14 projekt) uttrycker kritik mot de beviljade projekten med avseende på centrala vedertagna vetenskapliga kvalitetsaspekter. Men denna kritik är inte specifik för just dessa projekt, även om den är skarpt formulerad. Kritiken sammanfaller till vissa delar med den kritik som lyfts fram i tidigare utvärderingar av forskning inom pedagogikområdet, däremot inte i lika hög grad i utvärderingar av andra samhällsvetenskapliga ämnen. I dessa senare utvärderingar tycks utvärderarna ha funnit en bättre balans i den granskade forskningen mellan vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans. Instruktionerna till utvärderarna tycks också ha varit mer genomarbetade och diskuterade.

Det finns anledning att utifrån de båda UVK-utvärderingarna fråga sig om

- forskarnas val av teori, design och metod varit alltför oreflekterat och kanske dessutom alltför ensidigt?
- relevanskriterierna tagit överhanden, så att kraven på stringens i vetenskapliga språket och i det vetenskapliga samtalet kommit i skymundan?
- lärarutbildningens forskningsanknytningsbehov samt det ökade – men ganska ospecificerade – ansvaret för lokal skolutveckling bidragit till de förhållanden som utvärderarna pekar på?

Projektansökningarna: Vad planerar forskarna att göra?

Både Kim och Olstedt och Aasen m fl, som ju baserat sina kartläggningar på projektansökningar, har påtalat svårigheterna att ur ansökningarna kunna läsa ut vad forskarna avser att göra och vilka argument de framför för sina val av teoriförankring och genomförande. Även de båda utvärderarna har, med progress-rapporter som grund, påtalat vagheten i syftesbeskrivning och argumentation.

I det följande skall Aasens klassificering av projektansökningarna 2001 – 2005 användas för en uppdatering av senare års beviljade ansökningar.

I kartläggningen av projektansökningarna från 2001 – 2005 skattade Aasen med medarbetare projektens syfte och målsättning, problemförankring, teoriförankring och internationalisering. Aasens kategorier har sedan använts i min egen klassificering av ansökningarna från 2006 och 2007. En jämförelse mellan å ena sidan 2001 – 2005 och å andra sidan 2006 och 2007 i syfte att studera eventuella förändringar över tid kräver dock en reservation. En eventuell skillnad kan ha sin grund i bristande överensstämmelse i bruket av kategorier och inte primärt avspegla eventuell förändring över tid. Med denna reservation görs ändå en jämförelse.

Projektets syfte och målsättning

Vilken sorts kunskap skall utvinnas ur projektet? Skall projektet huvudsakligen *beskriva* (hur det faktiskt är), *förstå* (förstå eller uttolka vad som gäller, vilken betydelse en företeelse har) eller *förklara* (kartlägga och dessutom förklara varför det är som det är, varför det förändras som det gör)? Följande kategorier används (se Aasen m fl 2005, sid 73 – 76).

1. Förståelseorienterat (begreppsmässiga utläggningar, generaliserat)
2. Förklaringsorienterat (orsakssammanhang, empiriskt, generaliserbart, kvantifierat)
3. Redskapsorienterat – instrumentellt
4. Förändrings/utvecklingsorienterat
5. Beskrivning/ utredning/evaluering/ kartläggning

Tabell 4. Syfte och målsättning, antal ansökningar⁴⁰

	TOTALT 2001 – 2004	2005	2006	2007	TOTALT 2001 – 2007
1. FÖRSTÅELSEORIENTERAT	70	25	23	22	140
2. FÖRKLARINGSORIENTERAT	60	5	6	6	77
3. REDSKAPSORIENTERAT	5	0	0	0	5
4. FÖRÄNDRINGS/ UTVECKLINGSORIENTERAT	12	0	6	6	24
5. BESKRIVNING/UTREDNING/ EVALUERING/KARTLÄGGNING	4	1	2	3	10
ANTAL PROJEKT – TOTALT	151	31	29	29	240
ANTAL KATEGORIER – TOTALT	151	31	37	37	256

⁴⁰ För tabellerna 4–8 gäller siffrorna avseende 2001 – 2004 är hämtade från Aasen mfl (2005), för 2005 från internt arbetsmaterial från Aasen mfl och för 2006 och 2007 från Asklings arbetsmaterial.

Bland de beviljade ansökningarna 2001 – 2004 klassificerades 70 ansökningar (46 procent) som förståelseinriktade och 60 (40 procent) som förklaringsinriktade. Sammanlagt 17 ansökningar (12 procent) hade ett redskaps eller förändringsinriktat syfte och fyra (2 procent) syftade till beskrivning, utredning etc. (Se kapitel 4).

För 2005 gäller att kategorierna 3 och 4 inte kommit till användning. Sammanlagt 25 av de 31 beviljade ansökningarna (81 procent) har klassificerats som förståelseorienterade, fem som förklaringsorienterade och endast en som syftande till beskrivning/utredning/evaluering/ kartläggning. I det fallet avsågs en kartläggning.

För ansökningarna från 2006 och 2007 var det för vissa ansökningar omöjligt att placera in hela ansökan under en enda syfteskategori. Flera ansökningar inrymde, bl a genom att vara uppdelade i olika delprojekt, flera syften. Bland de beviljade projekten 2006 och 2007 finns nästan lika stark dominans för en förståelseinriktad ansats, sammanlagt 45 ansökningar (78 procent). Kategorin förklaringsorienterat har fått sammanlagt 12 markeringar (20 procent). Lika många ansökningar har haft ett förändrings- och utvecklingsorienterat syfte.

Problemförankring (nivå – tema)

Utbildning kan delas in i olika kunskapsområden: forskningen kan avse samfundsmässiga förhållanden och effekter, individuella förutsättningar och effekter samt utbildningssystemets arenor med mål och ideal, innehåll och metoder samt praxis och konsekvenser. Forskningen kan också vara utbildningspolitiskt orienterad och behandla organisering, styrning och administration. (Se Aasen m fl 2005, sid 76 – 79).

Kategorier

1. Samfundsmässiga förutsättningar/effekter
2. Individuella förutsättningar
3. Individuella resultat
4. Processtudier (mål/funktioner, förvaltning/metoder, praxis/process, produkt/resultat)
5. Utbildningspolitiskt orienterade (organisering, styrning, administration)

Tabell 5: Problemförankring, antal ansökningar⁴¹

	TOTALT 2001 – 2004	2005	2006	2007	TOTALT 2001 – 2004
1. SAMFUNDSMÄSSIGA	22	3	11	9	45
2. INDIVIDUELLA FÖRUTSÄTTNINGAR	17	1	3	2	23
3. INDIVIDUELLA RESULTAT	11	3	1		15
4. PROCESS-STUDIER	87	24	24	22	157
5. UTBILDNINGSPOLITISKA	13			1	18
ANTAL PROJEKT	151	31	29	29	240
ANTAL KATEGORIER	151	31	37	34	250

I materialet från 2001 – 2004 dominerar processtudier i sammanlagt 87 ansökningar (58 procent). Samfundsmässiga förutsättningar är studieobjekt i 22 ansökningar (15 procent). Individuella förutsättningar avses bli behandlade i 17 ansökningar (11 procent), individuella resultat i 11 ansökningar (7 procent). Den utbildningspolitiska orienteringen är dominerande i 13 ansökningar (9 procent).

I 2005 års material är processtudierna ännu mer dominerande. Sammanlagt 24 av de 31 beviljade ansökningarna (77 procent) har klassificerats som processtudier. Tre ansökningar avser samfundsmässiga förutsättningar och lika många individuella resultat. En ansökan avser individuella förutsättningar.

Även i materialen från 2006 och 2007 är dominansen för processtudier stark (83 procent respektive 76 procent). Några ansökningar har bedöms beröra fler än ett problemområde.

Teoriförankring

Även här har Aasens m fl kategorier använts. (Se Aasen m fl 2005, sid 83 – 88). Som nämnts tidigare (kapitel 4) så medger Aasen m fl att klassificeringen av teoretisk tradition inte varit oproblematiserad. De gör dock ett försök till klassificering och använder sig av följande kategorier:

1. Strukturalistiska/funktionalistiska teorier, systemteori. Makroorienterade och relationsorienterade.
2. Uttolkande teorier – den subjektiva meningen för aktörerna.
3. Kritisk/konfliktteori (kritisk teori, feministisk teori, kritisk etnografi)

⁴¹ Se fotnot 40

4. Konstruktivistiska teorier (poststrukturella, dekonstruktionsteori). Fokus flyttas från aktörerna till hur individerna konstruerar världen. Språkanalys, diskursiv analys.

Tabell 6: Teoretisk förankring, antal ansökningar⁴²

	2001 – 2004	2005	2006	2007	TOTALT 2001 – 2004
1. STRUKTURALISTISKA	41	12	14	14	81
2. UTTOLKADE	64	15	14	12	105
3. KRITISK KONFLIKT	10	14	4	3	31
4. KONSTRUKTIVISTISKA	34	26	13	9	82
ICKRE REGISTRERAT	2				2
ANTAL PROJEKT	151	31	29	29	240
ANTAL KATEGORIER	151	67	45	38	301

I ansökningarna från 2001 – 2004 dominerar de uttolkande teorierna. De finns i 64 ansökningar (42 procent), följda av de strukturella/funktionella teorierna i 41 ansökningar (27 procent) och de konstruktivistiska teorierna i 34 ansökningar (23 procent). Tillsammans svarade de uttolkande och konstruktivistiska teorierna för den teoretiska förankringen i 98 ansökningar (65 procent).

I 2005 års material dominerar kategorin konstruktivistiska teorier totalt. För 26 ansökningar (84 procent) av ansökningarna har denna kategori använts medan övriga kategorier är ganska jämnt fördelade i ansökningarna.

För 2006 och 2007 är dominansen inte lika total. Tillsammans med kategorin uttolkande teorier svarar de båda kategorierna tillsammans för den teoretiska förankringen i 27 (90 procent) respektive 21 (75 procent) av ansökningarna.

I ansökningarna från 2005, 2006 och 2007 har vissa projekt klassificerats som inrymmande två eller flera olika teoriförankringar. Endast 9 (29 procent) av de 31 ansökningarna från 2005 har klassificerats som företrädande endast en av teorkategorierna. I de flesta ansökningar går det att finna referenser till två, ibland tre olika teoretiska auktoriteter, som kan vara mer eller mindre relaterade till varandra.

Materialen visar att det är svårt, ja nästan omöjligt, att klassificera ansökningarna med avseende på teoretisk förankring med denna typ av kategorier, hämtade från aktuella handböcker i samhällsvetenskaplig forsknings-

⁴² Se fotnot 40

metodik, och att ur en sådan klassificering få fram någon meningsbärande information. Många ansökningar är oklara i sina presentationer av forskningsprojektens teoriförankring. Till detta kommer att många projekt inrymmer delprojekt, vilka ibland arbetar med kontrasterande perspektiv. Det ligger antagligen en medveten strävan hos många forskningsledare att verkligen försöka markera en bred teoretisk ansats – detta för att inte uppfattas som alltför ”smalspåriga”.

Flera forskare har nog upplevt det som en klar poäng att kunna visa upp flera delprojekt som genom olika angreppssätt utifrån olika teoribildningar angriper ett bestämt område eller företeelse. Antagligen har sådant angreppssätt också uppfattats som positivt av beredningsgrupperna. Någon dramatisk ökning i sökbeloppens storlek är det dock inte fråga om. De granskade projektansökningarna förefaller att bli mer elaborerade men inom en ganska konstant ekonomisk ram. (Se tabell 7).

Tabell 7. Sökbelopp per beviljad projektansökan, medelvärden (kk)⁴³

	2001 - 2004	2005	2006	2007	TOTALT 2001 - 2004
SÖKBELOPP, MEDELVÄRDE FÖR BEVILJADE ANSÖKNINGAR	41	12	14	14	81
ANTAL ANSÖKNINGAR	151	31	29	29	240

Den internationella dimensionen

Internationella kontakter och internationellt forskarutbyte framstår som en allt mer betydelsefull aspekt av vetenskaplig kvalitet. Aasen m fl använde sig av följande kategorier:

1. Teoretiska referenser
2. Empiriska referenser
3. Internationella jämförande studier
4. Internationellt forskningssamarbete

Det viktiga att belysa här är graden av internationellt samarbete och fysiska kontakter i samarbetets form (dvs något mer än att delta i konferenser). Av detta skäl har kategorierna 1 och 2 slagits samman till en enda, Teoretiska och empiriska referenser. I de 31 ansökningarna från 2005 finns tydliga upp-

⁴³ Uppgifterna är sammanställda av UVK:s kansli

gifter om samarbete och samverkan i sammanlagt 5 fall, dvs 16 procent. För åren 2006 och 2007 är tendensen att fler projektansökningar redovisar internationell samverkan, dock fortfarande av begränsad omfattning.

Tabell 8. Internationella referenser och samverkan antal projektansökningar⁴⁴

	2001 – 2004	2005	2006	2007
REFERENSER	123	26	15	21
JÄMFÖRANDE STUDIER	19	3	4	4
SAMARBETE	9	2	10	4
ANTAL PROJEKT	151	31	29	29

Slutredovisningar och resultatdialoger

De vetenskapliga slutredovisningar, som skall lämnas in när projekten är avslutade och den ekonomiska redovisningen är klar, kan också ses som UVKs styrinstrument. Med tanke på den kritik som förts fram mot forskarna angående bristande tydlighet och precision i problemställning och argument för upplägg och genomförande, kan det vara av intresse att jämföra den information om det planerade projektet som projektansökan ger med den slutredovisning som lämnas in när projektet är helt avslutat.

Även om tendensen inom Vetenskapsrådet generellt är att projektanslag knappast behöver slutredovisas annat än rent formellt (redovisningar av vad som genomförts publiceras ju i avhandlingar, artiklar osv), så har UVK valt att kräva in fylliga redovisningar – och det är säkert en god strategi med tanke på behovet att kunna visa upp vad forskningsområdet innehåller. Det tvingar forskarna att göra sammanfattande analyser av vad de åstadkommit under projektens gång. Om sådana slutredovisningar årligen underställs UVK kan de också på ett verksamt sätt medverka i den ”meningsskapande process” som Petter Aasen m fl lyfter fram som ett väsentligt inslag i UVKs hela berednings- och beslutsprocedur.

Huvudintrycket är att slutredovisningarna blivit allt mer genomarbetade och teoretiskt – metodiskt reflekterande. Det finns i slutredovisningarna klara exempel på projektbeskrivningar som presenterar antaganden utifrån en teoretisk ram och knyter an till de ursprungliga argumenten och vidareutvecklar den teoretiska förståelsen.

⁴⁴ Se fotnot 40

Resultatredovisningarna⁴⁵ (bidragen till de årliga konferenserna i vilka forskare med medel från UVK redogör för sina projekt för ett auditorium av forskare och avnämare) är av mer blandad karaktär. De årliga resultatdialogerna har ju ett bredare syfte än de vetenskapliga slutredovisningarna: de vänder sig till både forskare och olika typer av intressenter och avnämare. Men frågan är om inte dessa bidrag kan skärpas upp något.

En jämförelse mellan några bidrag i Resultatdialog-rapporten från 2007 och sammanfattningar från motsvarande ansökningar från VRs sammanställning på nätet av samtliga beviljade bidrag ger anledning att lista några iakttagelser:

- Några projekt har tydlig frågeställning och också tydliga svar på frågorna.
- Någon antyder i ansökan intressanta resonemang om makt och inflytande – som ö h t ej berörs i resultatredovisningen.
- Några projekt, framför allt naturvetenskapsdidaktiska, är knappast forskningsprojekt. Det är utvecklingsprojekt, i något fall finns inte ens antydning till resultatredovisning. Man förklarar att det varit nyttigt att arbeta med t ex en ny laboratorieteknik (ett naturvetenskapsdidaktiskt utvecklingsprojekt).
- Vissa projekt har knappast kommit längre än var projektet var i ansökan.
- Ett projekt är rent beskrivande. Det lyfter fram en företeelse och beskriver sedan hur olika kategorier av aktörer uppfattar detta. Det formuleras ingen frågeställning och det finns inga antaganden.
- I referenslistan görs oftast ingen åtskillnad mellan referenser till andra forskares arbeten och vad som är egna produkter från projektet. Det kan därför vara svårt att följa hur en projektplan vuxit fram och i vilken utsträckning den utvecklats ur egna tidigare erfarenheter.

Vissa projekt är mer utvecklings- än forskningsprojekt och projektets resultat ligger då i att redovisa om utvecklingsförsöket lyckades eller inte – knappast i att kunna ge några djupare förklaringar till utfallet.

Sammanfattande intryck

Att klassificera projektansökningar har visat sig vara svårt. Både Aasen med medarbetare och Kim och Olstedt vittnar om samma upplevelser: Det är näst intill omöjligt att klassificera ansökningarna med avseende på vetenskapligt perspektiv och metod och med utnyttjande av de begrepp och indelnings-

⁴⁵ Vetenskapsrådet 2005, 2006 och 2007a

grunder som är gängse i handböcker inom "educational research". Ansökningarna är otydliga och ger ofta referenser åt olika håll. Om detta är ett uttryck för att forskarna under årens lopp "lärt sig" att i sina ansökningar försöka täcka in ett bredare område (syfte, problem, teori) är omöjligt att svara på.

Nedan lyfts, trots den osäkerhet som präglat hela klassificeringsarbetet, några av deras iakttagelser fram:

Det finns en tendens att referera till så många olika teoretiska skolor som möjligt utan att riktigt klargöra och argumentera för den skola man själv tillhör. (*Name-dropping-syndromet*). Denna teknik bidrar också till att göra kategoriseringen så problematisk.

Beträffande *syfte* och *målsättning* är ett förståelse – inriktat syfte helt dominerande. Detta innebär att forskarna på sätt och vis lämnar över till forskningsprojektets egen process att bestämma vad utfallet av forskningen skall bli.

Process-kategorin är en mycket bred kategori: Den innefattar såväl aktuella reella processer mellan levande individer som processer på makroplanet mellan organisationer, ämnen mm. Processtudierna tycks dominera ännu mer 2005 (24 av 31, dvs 77 procent) än under 2001 – 2004 (87 av 151, dvs 58 procent). För 2006 är motsvarande siffror 24 av 29 (dvs 83 procent) och för 2007 22 av 29 (dvs 76 procent). En förklaring kan vara att projekten blivit mer omfattande och innehåller fler delprojekt.

Det är endast några få projekt som har en *förklaringsinriktad* ansats.

Med användande av distinktionen mellan *studieobjekt* och *kunskapsobjekt* tycks de valda studieobjekten pocka på att bli klarlagda och beskrivna men det tycks vara svårt för forskaren att sedan "växla" över till kunskapsobjekten, t ex att låta en empirisk studie forma grunden för ett mer generellt resonemang och att i detta återknyta till den teoriram som presenterats. Forskningens användbarhet diskuteras i relation till studieobjektet snarare än till kunskapsobjektet.

Det förhållandevis lilla antalet erfarna didaktikforskare avspeglar ett problem i Sverige. Forskningen inom området har under många år varit eftersatt och kompetens skall nu byggas upp.

8. UVK:S BEREDNINGS- OCH BEDÖMNINGSGRUPPER – UPPDATERING AV TIDIGARE KARTLÄGGNING

Vetenskapsrådets bidragsansökningar bedöms och prioriteras efter vetenskaplig kvalitet och de sökandes kompetens enligt ett peer-review förfarande. Detta görs av beredningsgrupper som består av aktiva forskare, svenska eller utländska, med expertis inom de områden som ansökningarna berör.

Bedömningsprocessen bygger på fyra hörnstenar:

- Största möjliga öppenhet i beredningsprocessen
- Inomvetenskaplig bedömning; flera forskare granskar varje ansökan för att säkerställa både vetenskaplig bredd och djup i bedömningen
- Strikta jävsregler för att förhindra att jävsituationer uppstår
- Femgradig betygskala för en rättvis och jämförbar bedömning

Beslut om fördelning av bidrag fattas av ämnesråden respektive UVK på grundval av beredningsarbetet.

Utlysningstexter

De ansökningar som forskarna skriver till UVK kan ses som ett slags "offerter" (eller anbud) som arbetas fram utifrån en för alla given beställningstext (UVKs utlysningstext). Hur beställningen är utformad påverkar inte bara forskarna utan också de personer som deltar i bedömningsarbetet och där gör prioriteringar som leder till beslut om medelsfördelning.

UVKs första utlysningstext skrevs under våren 2001 och har sedan modifierats. Kopplingen till lärarutbildningen var inledningsvis stark, men undan för undan har forskningsområdet breddats och nya perspektiv introducerats. Inför 2003 års ansökningsomgång skedde en vidgning av det utbildningsvetenskapliga området, bl a fördes in en passus om forskningsprojekt om ... *lärandets innehåll och organisering inom olika ämnesområden* om en direkt uppmaning till ämnesdidaktiska projekt. Normalisering, integration och marginalisering (frågor om kön, etnicitet, social bakgrund, begåvning, funktionshinder mm) har också skrivits fram som angelägna forskningsområden och en satsning på sk praxisnära forskning har introducerats.

Bedömning av vetenskaplig kvalitet och prioritet

Den vetenskapliga kvaliteten bedöms enligt VRs femgradiga skala, där 5 avser forskning i världsklass. För U-området har hittills 4 varit högsta utnyttjade betyg i UVKs bedömningar. För bedömning av prioritet gäller också skalan 1 – 5, där 5 anger högsta prioritet. I bedömningen av prioritet skall förutom den vetenskapliga kvaliteten även olika relevanskriterier och randvillkor beaktas. Den vetenskapliga kvaliteten bedöms alltså i en absolut 5-gradig skala medan prioriteten bedöms enligt en relativ 5-gradig skala.

Från beredningsarbetet 2005 – 2007 har protokollen granskats med avseende på bedömningen av vetenskaplig kvalitet och prioritet. Andelen ansökningar som hamnat i högsta prioritetsgrupp (5) har ökat från 5 av 31 ansökningar (16 procent) för 2005 till 13 av 29 ansökningar (45 procent) för 2007. Allt fler ansökningar bedöms alltså vara högprioriterade. Detta kan indikera att kvaliteten i ansökningarna blir allt bättre och att därmed också konkurrensen blir allt hårdare. Å andra sidan har inte mindre än 11 ansökningar beviljats medel 2007, trots att de endast bedöms med 3 i kvalitet.

Sammanlagt för åren 2005 – 2007 har 20 ansökningar som bedöms ha 3 i vetenskaplig kvalitet beviljats medel (22 procent av de beviljade ansökningarna). Här kan man misstänka att relevanskriterierna och randvillkoren spelat in. En alternativ förklaring kan vara att de olika beredningsgrupperna definierat skalstegen i Vetenskapsrådets 5-gradiga skala för vetenskaplig kvalitet på olika sätt och varit olika ”stränga” i sina bedömningar.

Vad utmärker ansökningar med hög prioritet?

Bland de projektansökningar som fått det vetenskapliga betyget 3 och högsta prioritet (5) finns projekt av olika slag. Det finns antagligen inte en enda förklaring till diskrepansen. Ur protokollen går att utläsa olika skäl. Ett projekt har betraktats som ett tydligt ”riskprojekt” med en öppenhet och ”vildvuxenhet” som inger oro men som också kan leda fram till oväntade och värdefulla resultat. Enligt den sammanfattande bedömningen bör Vetenskapsrådet kunna stödja ett och annat okonventionellt projekt och det aktuella projektet är ett sådant. För en annan projektansökan, med endast 3 i vetenskapligt betyg, är antagligen skälet att ansökan behandlats i en beredningsgrupp som varit mycket sparsam med sina 4-or i bedömningen.

En grupp av ansökningar som fått en välvillig prioriteringsbedömning, trots vissa tveksamheter till sättet att presentera projektens vetenskapliga

kvalifikationer, är de ämnesdidaktiska projekten. Här rör sig ju UVK inom ett forskningsområde under uppbyggnad, där flera helt olika vetenskapstraditioner gör sig gällande och där det ej är fråga om samma sorts mångvetenskaplighet som t ex inom demokratiforskning, genusforskning, mm. Det är snarare fråga om att söka brygga över helt olika forskningskulturer och vetenskapstraditioner.

UVKs bedömning av de projekt som ingått i utvärderingarna

De projekt som ingick i de båda utvärderingarna var – med något enstaka undantag – beviljade under åren 2002 och 2003. Det finns alltså möjlighet att jämföra utvärderingspanelernas bedömningar av de pågåenden projektarbetena med de bedömningar som UVK gjorde av ansökningarna då dessa beviljades, dock med viss reservation. Mellan 2002 och 2003 skedde en förändring i sättet att dokumentera beredningsarbetet och bedömningsskalorna ändrades. Från 2003 infördes gemensamma bedömningsblanketter och därmed också gemensamma skalor för hela Vetenskapsrådet. Men yttrandetexterna från 2001 och 2002 och de avgivna prioriteringspoängen kan ändå ge viss uppfattning om hur ansökningarna bedömdes.

Beträffande Björkqvist material, går det att jämföra utvärderarnas kommentarer om varje projekt med UVKs bedömning av samma projekt med avseende på prioritet. (Se tabell 9)

Tabell 9. Positiv resp negativ bedömning av Björkqvist m fl och UVKs prioriteringsgrad

BJÖRKQVIST M FL	PRIORITERINGSGRAD (UVK)
Positiva kommentarer	
Projekt A	3 (skala 0 – 3)
Projekt B	2 – 3 (skala 0 – 3)
Projekt C	3 (skala 1 – 5)
Negativa kommentarer	
Projekt D	2 (skala 0 – 3)
Projekt E	2 – 3 (skala 0 – 3)
Projekt F	3 (skala 1 – 5)

I tabell 9 redovisas UVKs prioritering av de projekt, vars kommentarer från Björkqvist m fl citerats i kapitel 4. Projekt A, som i Björkqvists utvärdering fick mycket positiva omdömen fick också en hög prioritering av UVK (skalsteget 3 i en skala 1 – 3). Projekt C fick något mindre entydigt positiva kommentarer av Björkqvist m fl och fick en medelmåttig prioritering av UVK. Projekt E fick en ganska negativ bedömning i Björkqvists utvärdering men en ganska positiv prioriteringssiffra av UVK. Som framgår av tabellen finns det knappast någon tydlig överensstämmelse mellan Björkqvist m fl kommentarer om projekten utifrån progress-rapporterna och UVKs prioritering på basis av projektansökan.

För projekten i Arnot m fls utvärdering är inte en sådan jämförelse projekt för projekt möjlig, eftersom Arnot m fl inte gav några enskilda omdömen om projekten. Här får man begränsa sig till att göra en helhetsvärdering av den bedömning projektansökningarna fått och försöka göra vissa antaganden om varför just dessa projekt beviljats. Utifrån en sådan helhetsbedömning förefaller det troligt att några projekt, som inte fått speciellt högt betyg på den vetenskapliga kvaliteten, beviljats medel därför att projektansökan svarat mot randvillkoren (samverkan med andra lärosäten, mångvetenskap, yngre forskare, ett klart gender- och/eller jämställdhetsperspektiv) eller markerat relevansen i förhållande till lärarutbildning och pedagogiskt yrkesverksamma.

Sammanfattande intryck

Kanske är det så att UVK genom sina utlysningstexter, i förening med de resonemang som föregick etablerandet av UVK, kommit att förstärka en trend som redan påpekats i HSFRs pedagogikutvärdering beträffande avvägningen mellan vetenskapliga krav och relevanskrav. I sin ambition att i dag vara till nytta för lärarutbildning, för skolväsendet och för det professionella i skolan tycks flera forskare ha fjärmat sig från det nationella och internationella forskarsamhällets vetenskapliga diskussion kring teori-, design- och metodfrågor. Detta kan i sin tur ses som en reaktion mot den kritik som pedagogikforskare fick tidigare för att ha fjärmat sig från skolans vardag och bedriva forskning inriktad mot att tillgodose beslutsfattares behov av underlag⁴⁶. Pendeln har kanske nu slagit över alltför långt åt det motsatta hållet.

---

⁴⁶ Se tex carlgren m fl 2005

Ett sådant beaktande av historiska skäl och av den aktuella förekomsten av randvillkor mm kan kanske förklara skillnaden mellan de externa utvärderarna och UVKs egna bedömningar. De externa utvärderarna har i ringa grad tagit hänsyn till randvillkoren – och saknar antagligen också den kontextuella förståelsen av hur randvillkoren kan bli uppfyllda i en viss ansökan.

Men även sådana företeelser som ”ligger i tiden” har troligen påverkat forskarnas sätt att utforma projekt, såsom

- en önskvärd övergång från en ren disciplinorganisering till mång- och tvärvetenskaplig organisering av forskningen,
- en efterfrågan på s k ”praxisnära” forskning (utan att denna egentligen är speciellt väl definierad),
- en respekt för att i forskningen fånga in och låta aktörernas perspektiv bli synliggjorda.

9. ATT VÄLJA KRITERIER FÖR UTVÄRDERING

Som nämndes inledningsvis rådde en hel del oklarheter vid UVKs start och första verksamhetsår om syftet med regeringens satsning på utbildningsvetenskap. Både bland forskare och i UVKs egna beredningsgrupper (som också utgörs av forskare) rådde osäkerhet om vilken sorts forskning och vilka kategorier av forskare som i första hand skulle komma i fråga för det nya finansieringsstödet. Kopplingen till lärarutbildningsreformen 2001 och till regleringsbrevens återkommande formuleringar om forskning och forskarutbildning som *bedrivs i nära anslutning till lärarutbildningen* och som *svarar mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten* kunde tolkas som en direkt uppmaning till en viss typ av forskning (forskning med relevans för dem som är direkt engagerade i lärarutbildningen och i den pedagogiska yrkesverksamheten). Placeringen av kommittén i Vetenskapsrådet kunde tolkas som en uppmaning i en helt annan riktning (kvalitativt högtstående forskning av grundforskningskaraktär).

Om forskningens relevans och nyttovärde

För UVK är relevanskravet tydligt framskrivet i regleringsbrevets formuleringar. Men hur skall detta relevanskrav tolkas? Vad är relevant för vem och för vilka funktioner och i vilka sammanhang?

Forskningens roll för samhällsutvecklingen, för utvecklingen inom olika samhälleliga verksamheter och för den enskilda individens utveckling poängteras i många sammanhang. Att ett avancerat kunskapsamhälle måste sörja för att det sker en kvalificerad kunskapsutveckling ses som en självklarhet. Det finns ett nyttovärde i all forskning men värdet är svårdefinierat och nyttan kan ses på såväl kort som lång sikt. Forskningen kan svara på frågor som vi ställt oss men också på frågor som ännu inte är formulerade. Forskningen får sin legitimitet genom att på ett eller annat sätt vara nyttig för samhällets utveckling: materiellt, ekonomiskt, socialt och kulturellt⁴⁷.

I en rapport med titeln *Bruk av forskning*, utarbetat på uppdrag av Norges

---

⁴⁷ Se Vetenskapsrådets skrivelse till regeringskansliet 2007-12-19 ang Forskningsstrategi 2009 – 2012.

Forskningsråd (NFR), skiljer Brofoss och Wiig⁴⁸ mellan två olika sätt att se på forskningens nytta som underlag för samhällsstyrning och samhällsutveckling. Att forskningen har en instrumentell funktion är kopplad till en syn på samhällsutveckling som en rationell process. Med en syn på samhällsstyrning som en stegvis process blir forskningens betydelse inkrementell. Med *inkrementell* menar Brofoss och Wiig, med hänvisning till Lindblom⁴⁹, en förändring som sipprar in och sakta tränger vidare och så småningom genererar en kontinuerlig förbättring.

Forskningens betydelse (dess brukarvärde) kan följaktligen ses på två sätt: a) som underlag för att fatta konkreta beslut eller b) som underlag för att utveckla en begreppsapparat som hjälper oss att se och förstå världen på ett nytt sätt och att få underlag för att utforma riktlinjer för den fortsatta (oftast stegvisa) samhällsutvecklingen. Man kan alltså skilja mellan ett konkret bruk av forskning för beslut om företeelser i bestämda situationer och ett mer begreppsmässigt bruk där forskningen påverkar olika aktörers intellektuella och/eller värdemässiga orientering. Hur forskningen faktiskt kommer till användning (brukas) är enligt Brofoss och Wiig beroende av flera förhållanden: a) på vilket sätt forskningen förmedlas, b) avstånd och organisatorisk koppling mellan forskare och brukare, samt c) forskningens vetenskapliga kvalitet och interna organisation. Sammanfattningsvis menar Brofoss och Wiig att användning av forskning är en så mångfacetterad företeelse och innehåller så många dimensioner att det är tveksamt om ordet "bruk" över huvud taget kan användas som ett entydigt begrepp.

Aasen och Pröitz⁵⁰ har publicerat en genomgång av hur forskningens inriktning och relationen mellan forskare och praktik påverkas av synen på forskningens användbarhet. De tar Skolöverstyrelsen och Skolverkets respektive forskningsprogram som illustrerande exempel.

Skolöverstyrelsens forskningsprogram utformades, enligt Aasen och Pröitz, utifrån en linjär FoU-modell som uttryck för ett *diffusionstänkande*, i vilken den optimala relationen mellan forskare (producenter av forskning) och användare (konsumenter av forskning) i en centralstyrd skolorganisation eftersträvades. Synen på forskningen var alltså *instrumentell*. Skolverkets forskningsprogram från 1991, däremot, utformades utifrån ett *kommunikations- och användartänkande* för att utveckla dialog och skapa arenor för möten mellan olika aktörer i syfte att främja kunskapsutveckling i hela

⁴⁸ Brofoss, K E och Wiig, O 2006

⁴⁹ Lindblom, C 1959

⁵⁰ Aasen, P och Pröitz, T 2004

skolorganisationen. Forskarna förväntades delta i forskarnätverk och uppmanades också medverka i kunskapsöversikter direkt riktade till avnämare i skolan och skolans utvecklingsarbete. Synen på forskningen roll var med andra ord i Skolverkets program *inkrementell*. Forskningens uppgift är att bidra till ökad konceptuell förståelse och ge en generell handlingsberedskap både hos politiker och praktiker, snarare än en specifik beredskap att handla på visst sätt i specifika situationer (ha färdiga lösningar på förutbestämda problem).

Skolverkets forskningsprogram reducerades vid mitten av 1990-talet men ökade igen i början av 2000-talet. I propositionen *Forskning och förnyelse*⁵¹ aviserades dels ett särskilt anslag till Vetenskapsrådet, dels en vitalisering av Skolverkets sektorsforskningsprogram. Skolverket utformade ett program med tydliga kopplingar till barnomsorgens och skolans vardag och med den betoning på interaktion mellan forskare och praktiker som Skolverket initierat redan 10 år tidigare. Efter tillkomsten av Myndigheten för skolutveckling fick denna myndighet i uppgift att initiera skolutveckling och stödja kompetensutveckling. Myndighetens forskningsuppgifter beskrevs på olika sätt och det rådde viss osäkerhet om myndighetens uppgifter när det gällde forskning. Det blev så småningom allt mer tydligt att den traditionella sektorsforskningen skulle komma att reduceras till förmån för ett myndighetsunderstött utvecklingsarbete. 2003 drogs myndighetens anslag till forskning och kompetensutveckling in, bl a med hänvisning till det anslag för utbildningsvetenskaplig forskning som nu fanns på Vetenskapsrådet. Det speciella sektorsstödet för interaktiv och praktikinära utbildningsforskning försvann.

Därmed bröts den organisatoriska ramen runt dialogen mellan forskning och praxis, och funktionerna för stöd och utveckling gick också ner, återigen utan att konsekvenserna varken på kort eller lång sikt verkar ha diskuterats. En mångårig tradition bröts då sektorsmyndigheternas ansvar för skolforskning avskaffades. Bollen hade sparkats över till Vetenskapsrådet. (Aasen och Pröitz 2004, sid 55)

Samma konstaterande gör Kim och Ohlstedt⁵². De pekar också på andra samtidiga förändringar i finansieringen av sektorsforskningen inom det utbildningsvetenskapliga området. Det är inte bara Skolverkets forskningsresurs som avvecklats. Rådet för forskning om högre utbildning lades ner 1997 och

---

⁵¹ Proposition 2000/01:3

⁵² Kim, L och Ohlstedt, E 2005

redan 1992 hade UHÅs program för uppföljning och policyanalys avvecklats. Den resurs som tilldelats UVK skall alltså täcka en hel rad behov, såväl av sektorsforsknings- som grundforskningskaraktär. Samtidigt har HS-rådet, Riksbankens jubileumsfond och FAS kraftigt reducerat sina stöd till forskning inom utbildningsområdet med hänvisning till att UVK nu finns.

Aasen och Pröitz konstaterar att UVK inte utvecklat någon FoU-modell som tillgodoser den interaktion med och mellan centrala förvaltningsmyndigheter som Skolverket eller Myndigheten för skolutveckling tidigare erbjöd, inte heller med och mellan olika lokala myndigheter och praxisfältet. UVKs anslag kan alltså inte användas i en decentraliserad, kunskapsbaserad styr- och beslutsmodell inom skolområdet på det sätt som Skolverket tio år tidigare sökte realisera. Men Aasen och Pröitz frågar sig samtidigt om detta rent principiellt egentligen är en uppgift som Vetenskapsrådet kan och bör åta sig.

Vetenskapsrådet har först och främst karaktär av ett kollegialt forskningsråd som förvaltar och finansierar forskarinitierad verksamhet som har befunnits värdig efter en närmare bedömning av forskarsamfundet självt. Forskningsrådsmodellen har främst haft som syfte att främja och sätta den fackdisciplinära, grundläggande forskningen i rörelse mot den internationella forskningsfronten. (Aasen och Pröitz 2004, sid 55)

Samma uppfattning har även förts fram av regeringens utvärderare, Lars Haikola, i en utvärdering av UVKs verksamhet. Haikola är tydlig i sin uppfattning och konstaterar att

... Utbildningsvetenskapliga kommittén i flera stycken fungerar som ämnesråden inom Vetenskapsrådet, men att det också finns en avgörande skillnad i och med att Utbildningsvetenskapliga kommittén är ett slags monopolfinansierad. Kontrasten är tydligast i förhållande till medicinska ämnesrådet, men det finns även i förhållande till de övriga ämnesråden. Genom att utbildningsvetenskap saknar egna fakultetsmedel och genom att tydliga och externa forskningsfinansierare saknas, så tvingas Utbildningsvetenskapliga kommittén att ensamt spela alla dessa roller. Utbildningsvetenskapliga kommittén fungerar alltså både som ersättare för en fakultetsresurs, som rådsfinansierad, som sektorsforskningsorgan och som ersättare för offentliga och privata externa forskningsfinansierare. (SOU 2005:31, sid 66)

Denna korta genomgång visar att inom det utbildningsvetenskapliga området (liksom inom pedagogikforskningen) tycks frågan om forskningens samhällsrelevans skapa ett spänningsförhållande mellan vetenskaplig kvalitet och relevans som är mer problematisk att hantera för såväl forskningsfinansierare som forskarna själva än inom t ex sociologi och statsvetenskap.

Där tycks strävan att främja samhällsnyttan kunna gå hand i hand med de vetenskapliga ambitionerna och ej komma i ett motsats- och konkurrensförhållande till dem.

Under senare år finns, både i Sverige och andra länder, förväntningar på utbildningsforskningen att kunna producera *evidensbaserade* underlag till politiska beslut och för vägledning till pedagogiskt praktiskt verksamma⁵³. OECD har i olika sammanhang argumenterat för nationella program för utbildningsforskning som skall kunna tillfredsställa både politikers och praktikers behov av beslutsunderlag⁵⁴. (Sedan 2006 finns i Danmark ett Clearinghouse placerat vid Danmarks Pedagogiska Universitet).

Även om begreppet evidensbaserad blivit frekvent så finns det många oklarheter kring vad begreppet egentligen innebär. Olika aktörer lägger in olika antaganden och olika förväntningar på applicering i olika sammanhang. Behovet av evidensbaserad förefaller på sätt och vis vara en återgång till den tidigare instrumentella synen på forskning – en forskning som kan erbjuda generella och kontextneutrala lösningar på oftast högst kontextbundna problem. Därmed signalerar begreppet också ett avståndstagande från den inkrementella synen på forskningens roll för kunskapsutveckling inom organisationer som stöd för kollektiv kompetenshöjning som Skolverket förde fram i början av 1990-talet. Den inkrementella synen har passerat in i en argumentation för ökad professionalism som svar på ökad decentralisering, medan den evidensbaserade funktionen för forskningen snarare tycks innebära en återgång till en mer instrumentell syn på forskningens nytta. Vad som fortfarande saknas är en grundlig epistemologisk analys av hur vetenskap och professionellt yrkesmässigt handlande förhåller sig till varandra⁵⁵.

Vad som däremot framträder med stor tydlighet av ovanstående är den stora spännvidden i UVKs uppdrag: Att ur ett enda anslag samtidigt finansiera avancerad grundforskning, uppbyggandet av en infrastruktur för forskning samt en mer åtgärdsinriktad forskning av sektorsforskningskaraktär.

Detta leder över till frågan om kriterier för värdering av kvaliteten i den UVK-finansierade forskningen.

---

⁵³ Se t ex Biesta, G 2007, Skolverket 2007, SOU 2008:30,

⁵⁴ OECD (2003), OECD 2004

⁵⁵ Se t ex Biesta, G 2007

Instruktioner och val av kriterier

Den av de båda utvärderingarna som formulerade den skarpaste kritiken (Arnot m fl) var också den som tydligast markerade de vetenskapliga kriterierna som utgångspunkt för värderingen av de projekt panelen hade att granska. Arnot m fl fick en instruktion som uppmanade dem att ... *shed light on the quality of the research performed and its significance for the scientific field concerned*,.. och som återspeglar Vetenskapsrådets generella instruktion att ta ett nationellt ansvar för att utveckla svensk grundforskning så att en stark ställning internationellt uppnås. Följaktligen inriktade utvärderarna sin utvärdering mot den vetenskapliga kvaliteten och reagerade därför negativt på vad de hos forskarna uppfattade vara en alltför tydligt normativ hållning och en alltför stark betoning på syftet att (endast) förstå de verksamheter som studeras.

Utvärderarnas resonemang tyder på att de förväntat sig ett visst mått av dekontextualisering från projektledarnas sida (för att markera den vetenskapliga betydelsen), medan flera av projektledarna antagligen uppfattade sig ha varit "duktiga" genom att ha fångat upp och beaktat de många motstridiga signaler, som UVK gett och som alla rör olika materiella mått och steg (tex samverkan, medfinansiering, doktorander osv).

Både forskarna och UVK har alltså varit infångade i samma komplicerade och komplexa situation, där det gäller att bedriva forskning av god kvalitet enligt traditionella akademiska kriterier och samtidigt även realisera en hel del andra strävanden. Forskarna förväntas bygga upp och stärka den nödvändiga infrastrukturen för den forskning av hög vetenskaplig kvalitet som de samtidigt förväntas bedriva. I en svensk forskningspolitisk kontext skall UVKs forskningsfinansiering, förutom att utveckla spännande och utmanande forskning av nationell och internationell betydelse medverka till att bl a

- a) möta behov inom lärarutbildning och skolväsende,
- b) skapa samverkan mellan lärosäten,
- c) bygga upp forskningskapacitet (t ex stimulera forskarutbildning, satsa på yngre forskare),
- d) åstadkomma intern omfördelning av forskningsresurser inom ett universitet till lärarutbildningens fördel med hjälp av medfinansieringskravet.

För Arnot-panelen förefaller frågan om projektens kommunikation med forskarsamhället varit av central betydelse. För projektledarna har en projektansökan emellertid inneburit att kommunicera med en hel rad – betydligt mer närliggande – aktörer och intressenter. Dessa hänsyn kan antagligen

också förklara varför så pass många projekt knappast uppfattades vara innovativa och nydanande. Den sortens risktagande har antagligen projektledarna avhållit sig från. Panelens rapport ger ett intryck av att projektledarna knappast vinnlagt sig om att argumentera för utomstående med användande av vad panelen kallar "the language of research". Vad panelen i första hand avsåg med detta uttryck var teoretisk referensram, forskningsmetodisk ansats, forskningsdesign, datanalys, reflektioner kring validitet och reliabilitet, teoriutveckling och eventuellt bidrag till forskningsområdet.⁵⁶ Med ett beklagande konstaterar panelen att intresset för att kommunicera eller att samverka projektledarna emellan inte tycks vara speciellt stort. (Ur ett mer inhemskt kontextualiserat perspektiv kan man kanske förstå att projektledarna uppfattat att det varit utmaning nog att få tillstånd samarbeten mellan forskare på olika lärosäten och att få det egna lärosätet att satsa medfinansiering.)

Björkqvist m fl fick inte motsvarande instruktion. De inkluderade bland sina kriterier även regleringsbrevets anvisningar om forskning som svarar mot behov i lärarutbildning och bland pedagogiskt yrkesverksamma. De hade också ett bredare och mer heterogent fält av ansökningar att granska – och hela fältet representerar också ett ungt forskningsområde i Sverige, där den ämnesdidaktiska forskningen länge varit eftersatt och därför behöver uppmuntras. Ändock är den kritik som Björkqvist m fl riktar av delvis samma slag – om än mer modest framförd än Arnot m fl.

Erfarenheter från de samhällsvetenskapliga utvärderingarna (kapitel 5) visar att sammansättningen av utvärderingspanelerna får stor betydelse för vilket perspektiv som läggs på den granskade forskningen. Paneler med representanter för flera discipliner tycks efterfråga mång- och tvärvetenskaplig forskning och anmärker när de inte finner disciplinövergripande samarbete mellan forskare. Inom disciplinära utvärderingar, däremot, går det att med viss självklarhet tala om *convincing*⁵⁷ forskning inom disciplinen.

Exemplen på utvärderingar inom utbildningsområdet och inom det samhällsvetenskapliga området gör det lättare att förstå varför de båda UVK-finansierade utvärderingarna (Arnots m fl och Björkqvist m fl) framstår som så kritiska. Båda två hade i uppgift att bedöma projekt som hör till ett mångdisciplinärt forskningsfält. I instruktionerna till utvärderarna har betonats att det framför allt är den vetenskapliga kvaliteten som skall bedömas och att det varit upp till panelerna själva att operationalisera vad de menar med vetenskaplig kvalitet. Båda panelerna har därmed koncentrerat sig på de vetenskapliga kriterierna och bortsett från de relevanskriterier och randvillkor som UVK och dess beredningsorganisation måste ta hänsyn till.

⁵⁶ Arnot m fl 2007, sid 23.

⁵⁷ Se den statsvetenskapliga utvärderingen. Vetenskapsrådet 2002.

De båda utvärderingspanelerna har arbetat utifrån gängse kriterier för god vetenskaplig kvalitet i pågående och genomförd forskning. De personer som genomfört kartläggningarna (dvs Kim och Olstedt, Aasen m fl och Askling) har haft förväntningar på så stor tydlighet och klarhet i projektansökningarnas argumentation för valet av teori, metod och problemfokusering att de skulle kunna genomföra sina kartläggningar. Trots sina delvis olika uppdrag och utgångspunkter så har efterlysts större klarhet och tydlighet i presentation och argumentation – och en något mer ”offensiv” forskningsansats.

Merparten av de forskare som kvalificerat sig att få medel från UVK har varit lojala mot UVKs uppmaningar att etablera nätverk, satsa på yngre forskare, ha hög relevans i förhållande till lärarutbildning och skolväsende. Det har därmed också byggt in förhållanden i de egna projekten som erfarenhetsmässigt ej medverkar till att skapa goda förutsättningar för hög kvalitet i forskningen i ett internationellt perspektiv. Detta har säkerligen också bidragit till att en del projektledare ej haft tillräcklig distans till sitt eget projekt och därför inte gett den objektiva och dekontextualiserade presentation som de båda utvärderingspanelerna förväntat sig att möta. En del av kritiken mot bristande stringens i presentation av teoretiskt ramverk, argument för val av metod och design, kan ha sin förklaring i att projektledaren uppfattat detta så vara välbekanta företeelser att de ej behöver redovisas.

Olika underlags betydelse för bedömning och utvärdering

De material som utgjort grunden för denna rapport har, som framgått i kapitel 4, varit av olika karaktär. Aasen m fl har enbart haft beviljade projektansökningar som underlag (dvs samma underlag som UVKs egna beredningsgrupper har), Björkqvist m fl har haft progress-rapporter och publikationslistor och Arnot m fl har haft progress-rapporter och publikationslistor samt dessutom kompletterande intervjuer. Att dessa olika underlag kan ge upphov till olika värderingar är självklart. En projektansökning presenterar en plan för ett forskningsarbete och kräver en ”ex-ante” bedömning, medan en progress-rapporter och publiceringslistor visar upp vad som skett när anslaget beviljats och forskningsarbetet kommit i gång. Ansökningarna ger underlag för prognostiska bedömningar, progress-rapporterna ger underlag för formativa utvärderingar.

I Arnots m fl utvärdering fanns också ett moment, som inte fanns i

Björkqvists utvärdering, nämligen ett personligt möte med projektledarna. Det kan tänkas att några projektledare var mer övertygande, eller "säljande" än andra projektledare. (Jmf Schilling, sid 37, som noterat kommentaren från en av bedömarna att vissa forskare kanske är bättre estradörer än andra.)

Att det kan hända en hel del mellan projektplan och progress-rapport vittnar en passus i rapporten från Björkqvist m fl. Från en projektplan, som av UVKs beredningsgrupper bedömts som medelmåttig både med avseende på vetenskaplig kvalitet och prioriteringsgrad (men ändå beviljat), har det att döma av progress- rapporten skett en positiv utveckling:

The research questions addressed in NNS' project show an interesting development during the course of the investigation. They become more precise, and additional aspects such as abstraction or gender arise. The questions also become more concrete, taking into consideration other influencing variables. This is a major project with many research questions deduced from theory and investigated with a combination of different methods, including interviews, questionnaires and videos. (Björkqvist m fl 2007, sid 22)

När i forskningsprocessen går det egentligen att ta ställning till vad som är utfallet av ett projekt och i vilken utsträckning projektet ger ett kunskaps-tillskott? HSRs och NFRs pedagogikutvärderingar utgick från publicerade vetenskapliga framställningar medan de båda UVK-utvärderingarna gjorde nedslag i pågående forskningsverksamhet. Aasens kartläggning baserades enbart på projektansökningarna, dvs forskarnas planer – planer som ofta måste revideras radikalt när medlen beviljats och kostnadsramen praktiskt taget undantagslöst blivit väsentligt lägre än den som forskarna planerat för.

Detta ger upphov till några reflektioner: I många forskningsprojekt framträder helheten först när alla delarna faller på plats. Helhetsmönster är en slutprodukt och det är svårt att förmedla de olika momenten i framväxandet av denna slutprodukt. Att mycket av forskningsarbetet dessutom görs i form av avhandlingsarbeten, som i många fall drivs ganska autonomt av doktoranderna, underlättar knappast för projektledaren att ge en fullödig progress-rapport.

Men det kan också vara fråga om ett numera vedertaget sätt inom vissa forskningsområden att kommunicera om forskning. Innan ett projekt är avslutat och innan eventuella avhandlingar är framlagda markerar projektledaren sin öppenhet inför alternativa resultat. Som projektledare kan man medvetet hålla tillbaka sina tentativa tolkningar av rädsla att antingen verka alltför positivistisk eller alltför spekulativ. Forskningsprocessen riskerar därmed emellertid att bli alltför privat och osynlig – till nackdel både för forskaren (producenten) av forskningen som för intressenterna (konsumenterna) av forskningen.

Sammanfattande intryck

I satsningen på utbildningsvetenskap bryts, som framgick av den inledande korta översikten över UVKs tillblivelse (se kapitel 1), flera olika politikområden och flera olika intressenters tolkningar av politikområdena och om UVKs roll som redskap. Dessa uttolkningar ger olika syn på vilka forskningsfrågor som bör stödjas och vilken roll de olika randvillkoren skall spela. Bakom UVKs beslut om tilldelning av medel ligger alltså en mer komplex avvägning mellan vetenskapliga kriterier och olika typer av relevanskriterier och randvillkor än den som utvärderarna hade i uppdrag att bedöma och som de också bedömde.

Erfarenheterna från UVKs beredningsarbete pekar också på behovet av att vara medveten om att peer-review-förfarandet (den kollegiala bedömningen) inte är självgående när det tillämpas inom nya mång- och tvärvetenskapliga sammanhang. Det behövs en omfattande och ingående diskussion om vilka krav som skall ställas på vetenskaplig stringens och tydlig relevans innan ett gransknings- och värderingsarbete startar, oavsett om detta avser bedömning av ansökningar eller utvärdering av forskningsprocesser och – produktion.

10. ÄR DET DUNKELT SAGDA OCKSÅ DET DUNKELT TÄNKTA?

Två teman har flätats i varandra i denna rapport. Det ena temat har handlat om *på vilket sätt och av vem forskningskvalitet kan mätas, bedömas och utvärderas*. Det andra temat har rört *kvaliteten* i utbildningsvetenskaplig forskningen och avvägningen mellan kvalitet och relevans. Indirekt har rapporten också behandlat ett tredje, underliggande, tema, nämligen hur forskare själva kommunicerar forskningsplaner och forskningsarbete till varandra och till andra.

De båda utvärderingarna har, tillsammans med de kartläggningar av projektansökningar som publicerats 2005, fungerat som väckarklockor. Utifrån *en* tolkning signalerar de en osäkerhet om de vetenskapliga kvalitetskriterierna och/eller alltför låga krav i UVKs beredningsprocess och prioriteringsbeslut. Utifrån *en annan* tolkning signalerar de förekomsten av motstridiga krav och förväntningar och en osäkerhet hos forskarna om bedömarna om vilka spelregler som skall gälla och hur olika kriterier skall vägas mot varandra för att en ansökan skall beviljas. Denna ambivalens mellan vetenskaplig kvalitet och relevans kunde också noteras i tidigare pedagogikvärderingar (se kapitel 5), men däremot inte i vissa andra samhällsvetenskapliga utvärderingar (kapitel 6).

I detta avslutande kapitel skall några huvudintryck från UVKs utvärderingar och kartläggningar summeras som avstamp för fortsatt diskussion kring kvaliteten i forskningen inom det utbildningsvetenskapliga området, hur kvaliteten kan stärkas och vilka aktörer som har ansvar för detta. Vad kan UVK göra och vad kan forskarsamhället genom sina formella besluts- och beredningsorgan och sina informella mötesformer göra?

De undersökningar som denna rapport arbetat med (utvärderingar, kartläggningar och UVK-bedömningar) baseras på olika typer av underlag. Utvärderingarna har inneburit formativa värderingar av pågående forskningsproduktion medan kartläggningarna och UVKs beredningsarbete har inneburit prognostiska bedömningar utifrån planer för forskning. Tagna tillsammans erbjuder evalueringarna och kartläggningarna underlag för att diskutera hur kvaliteten i forskning skall värderas och bedömas, hur paneler skall sättas samman, vilken instruktion som bör ges, vilka kriterier som skall väljas, vilket material som skall utgöra underlag osv.

Mycket talar för att bedömningar av forskningskvalitet kommer att få än större betydelse än i dag genom att de direkta statsanslagen till universitetens och högskolornas forskning kan komma att baseras på kvalitetspröv-

ningar och på faktiska forskarprestationer, t ex genom mätning av publiceringsfrekvens, och att motsvarande principer även får ökad betydelse internt inom varje lärosäte⁵⁸. Det blir då viktigt för forskarna att kunna presentera sin forskning på ett trovärdigt sätt – både med avseende på vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans.

Men materialet riktar också uppmärksamheten mot de underlag som värderingarna och bedömningarna är gjorda utifrån, dvs forskarnas egna projektansökningar och progress reports. Forskarna och de formella, institutionsbundna, miljöer forskarna verkar i och de informella nätverk som forskarna också ingår i kan ses som "producenter" av forskning. På vilket sätt kommunicerar forskare med varandra – och med andra – för att presentera sina planer och sin pågående eller genomförda forskning? Eftersom UVKs beredningsarbete bygger helt på forskares bedömningar, så blir frågan om UVK med sina olika styrinstrument på ett mer aktivt sätt än hittills kan (och bör) medverka till att höja "normen" för sättet att kommunicera om forskning forskare emellan.

UVKs utlysning- och beredningsarbete

För UVK leder den båda utvärderingsrapporterna till några uppfordrande frågor:

Den första frågan rör utvärderarnas bedömning av kvaliteten i forskningen och indirekt om UVK varit för släpphänt när medlen fördelats. Även om utvärderingarna bara beaktat ett av bedömningskriterierna (den vetenskapliga kvaliteten) så är det uppfordrande för UVK att fundera på vad som menas med kvalificerad forskning. Utvärderingsrapporterna väcker frågan om vilken sorts forskning UVK skall finansiera. Att det skall vara fråga om forskning av grundforskningskaraktär är tydligt framskrivet, likaså att det inte skall vara utvecklingsarbete (se senaste versionen av utlysningstext) – men hur är det med sk praxisnära forskning, aktionsforskning mm?

Den andra frågan rör vilken grad av tydlighet UVK skall kräva av forskarna för att bevilja medel – utan att UVK därmed skall framstå som alltför doktrinär eller partisk när det gäller att låta olika forskningsansatser få leva sida vid sida. Det dunkelt sagda behöver inte samtidigt vara det dunkelt tänkta – men det kan behövas en större medvetenhet om hur man som forskare presenterar sina planer och sina argument för att forska på ena

---

⁵⁸ T ex SOU 2007:81

eller andra sättet. Det gäller kanske för UVK att bryta ett etablerat mönster inom forskningsområdet.

UVK kan med sina styrinstrument:

stimulera forskarna att planera och genomföra god forskning genom

- utlysningstext och anvisningar till sökande
- kraven på slutredovisningar
- utformningen av resultatdialogerna
skärpa beredningsarbetet genom
- beredningsarbetets uppläggning och instruktion till bedömarna
- prioriteringsdiskussioner
kontrollera beredningsarbetets tillförlitlighet genom
- externa utvärderingar

Det är viktigt att UVK medverkar till att de svenska utbildningsforskarna presenterar sin forskning på ett sätt som gör rättvisa åt de kvaliteter som finns. De styrinstrument som UVK har tillgång till bör ses över. Kvalitetskriterierna bör göras mer synliga. Kraven på stringens i vetenskapliga slutredovisningar kan bli skarpare.

Området utbildningsvetenskap är svårbestämbart. Som Aasen m fl påpekade kan detta förhållande inbjuda till olika prioriteringar bland UVKs bedömare. Detsamma gäller randvillkoren som är svåra att hantera – t ex vad innebär rent konkret medfinansieringskravet när en ansökan skall bedömas – skall ett lärosätes beredvillighet att medfinansiera påverka bedömningen av en enskild forskares ansökan? Vad innebär samverkan mellan lärosäten? Vad innebär uttrycket ”yngre forskare” inom ett område där flertalet forskare har sena forskarkarriärer?

Utan att behöva avvika från VRs huvudprinciper för bedömningsprocessen, bör UVK överväga att göra de olika typerna av bedömning (och de olika typerna av kriterier) tydligare i beredningsprocessen, så att samtliga bedömare väger in samma sorts kriterier i samma fas i processen. I dagsläget är nog förfarandet varierande, några bedömare fäster initialt mer vikt vid en typ av kriterier än en annan typ – och vice versa.

Från genomgången av beredningsarbetet från åren 2001 – 2005 pekar Aasen m fl⁵⁹ på ett fortsatt behov av att låta själva beredningsarbetet få utgöra ”en meningsskapande process” med syftet att successivt arbeta fram en gemensam förståelse av utbildningsvetenskap i allmänhet och UVKs ansvar för utbildningsvetenskap i synnerhet. I beredningsarbetet bryts olika disci-

---

⁵⁹ Aasen, P m fl 2005, sid 57.

plinära traditioner, forskningsansatser och värderingskriterier mot varandra. Det behövs en fortsatt diskussion i beredningsarbetet kring vad som kännetecknar utbildningsvetenskaplig forskning både vad gäller soliditet, originalitet, vetenskaplig relevans och samhällelig/praktisk nytta. Den inventering som nu gjorts visar att detta behov fortfarande föreligger.

Den akademiska kvalitetskontrollen

Utvärderingarna och kartläggningarna har ju visat att många forskare

- är otydliga och oprecisa i sin presentation av sina forskningsprojekt och i argumenteringen av val av teori och metod,
- tar relevanskraven på så stort allvar att de tenderar att låta de vetenskapliga kraven på kommunikation med forskarsamhället stå tillbaka för argument om forskningens relevans och nytta.

Är det dunkelt sagda också det dunkelt tänkta eller har det kanske utvecklats ett manér när ansökningar skrivs, som gör att en sökande inte bemödar sig tillräckligt om att vara stringent i sin argumentering för val av teori och metod utan kanske i stället bemödar sig om att skriva fram relevansen och att markera att randvillkoren är beaktade och uppfyllda?

Dessa och liknande frågor riktar uppmärksamheten mot de enskilda forskarna men också mot forskningsgrupperna inom det utbildningsvetenskapliga området, liksom mot de system av rutiner för kontroll av forskningens kvalitet som universiteten och högskolorna förfogar över och förväntas bruka.

Högskoleverkets båda utvärderingar av pedagogikområdet⁶⁰ och lärarutbildningen⁶¹ visade ju tydligt på den stora geografiska spridningen av grundutbildningen och även på en betydande heterogenitet i forskarutbildningen och forskningen.

Högskoleverksutvärderingarna visade även på en ökad differentiering inom ämnesområdet pedagogik med många olika examensämnen på forskarutbildningsnivå och varierande antagningskrav⁶². Kanske är det så att heterogeniteten i den institutionella organisationen och differentieringen i den disciplinära basen för ett av forskningsområdets huvudämne (pedagogik) har

⁶⁰ Högskoleverket 2005a

⁶¹ Högskoleverket 2005a

⁶² Högskoleverket 2005b, se också Lindgren, E 2006

skett så gradvis och omärkligt att de interna kontrollfunktionerna (bl a peer-reviewförfarandet i sakkunnigbedömningar och vid disputationer) inte anpassats och förstärkts i samma takt. Avsaknaden av en kritisk diskussion om konsekvenserna av denna interna differentiering och fragmentering är tydlig – och besvärande.

Hur ser den akademiska kvalitetskontrollen ut i dag? Vilka aktörer svarar i dag inom det utbildningsvetenskapliga området (som forskningsfinansiärer och inom universitet och högskolor) för kvalitetskontrollen? Vem tar ansvar för att avnämare och intressenter kan få ta del av forskning som har hög vetenskaplig kvalitet och samtidigt har den relevans som förväntas? Vilka arenor finns i dag för att diskutera akademiska kriterier och olika slag av samhällsrelevanskriterier? Detta är viktiga frågor att behandla inom fakultetsnämnder och på institutioner.

I detta sammanhang utgör UVKs egna kommittéledamöter och beredningsgrupper en särskild resurs, som borde kunna utnyttjas mer än vad som sker i dag. Varför inte låta ledamöternas erfarenheter från beredningsarbetet och de diskussioner som förs där om vad en viss ansökan egentligen avser och vilken sorts ny kunskap som egentligen skall vinnas föras tillbaka till forskarkollegerna själva i god tid före nästa års ansökningsperiod i lokala eller regionala seminarier.

Slutord

När en särskild resurs för forskning inom utbildningsvetenskap fördes fram av Lärarutbildningskommittén (LUK)⁶³ i slutet av 1990-talet, så var det uttalande syftet att kunna stärka en erkänt svag infrastruktur för forskning snarare än att stödja internationellt högklassig forskning inom området. Men LUKs tankegångar kom att tidsmässigt korsas av några andra samtidiga förändringar inom det forskningspolitiska området: sektorsforskning reducerades (forskningsanslaget till Skolverket och, senare, Myndigheten för skolutveckling upphörde) och fakultetsanslagen ökade inte i takt med lärosätenas totala volymökning och geografiska utspridning.

Organiserandet av en för alla vetenskapsområden gemensam forskningsfinansiär, Vetenskapsrådet, började vid samma tidpunkt ta form. I det sammanhanget framstod det som angeläget att forskning om utbildning, undervisning och lärande – med hänvisning till kunskaps- och informationssam-

---

⁶³ SOU 1999:63

hällets allt större beroende av fungerande lärande- och kunskapsprocesser både på individ- och samhällsnivå – blev en del av den rådsfinansierade forskning som fördes samman i Vetenskapsrådet⁶⁴. När den utbildningsvetenskapliga kommittén väl var etablerad kom andra forskningsrådsfinansiärer att gradvis minska sina stöd till utbildningsvetenskaplig forskning med hänvisning till att det utbildningsvetenskapliga området nu tillförts en särskild resurs. Tillskottet i medel blev genom UVKs tillkomst därför i realiteten inte så stort som det syntes vara. I dag är UVK i stort sett den enda finansiären av forskningen inom området som därmed skall omfatta såväl grundforskning som mer tillämpad forskning.

I en sådan situation behövs en grundlig genomlysning av kriterier för vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans på alla nivåer.

---

⁶⁴ Se Askling 2006a för en utförligare redovisning av denna fas.

REFERENSER

- Allard, E; Lysgaard, S och Sörensen, A B (1987) *Sociologin i Sverige. Vetenskap, miljö och organisation. Utvärdering av svensk sociologi*. UHÄ-rapport 1987: 18. Stockholm: HSRF och UHÄ:
- Arnot, M; Hopmann, S och Molander, B (2007) *International Evaluation in Educational Sciences – Democratic Values, Gender and Citizenship*. Vetenskapsrådets rapport 2007:4. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Asklng, B (2006a) *Utbildningsvetenskap – ett vetenskapsområde tar form*. Vetenskapsrådets rapport 2006:16. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Asklng, B (2006b) En nationell strategi för utbildningsvetenskap. I Vetenskapsrådet/Utbildningsvetenskapliga kommittén (2006) *Utbildningsvetenskap vid Vetenskapsrådet 2001 – 2005 – med verksamhetsberättelse för 2005*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Biesta, G (2007) Why "What Works" Won't Work: Evidence –based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational Theory*, vol 57, nr 1. 2007, sid 1 – 22.
- Björkqvist, O (2003) *Matematikdidaktiken i Sverige – en lägesbeskrivning av forskningen och utvecklingsarbetet*. Stockholm: Kungliga vetenskapsakademien.
- Björkqvist, O m fl (2005) *Lära ut och in – om innehållet i pedagogisk verksamhet*. Vetenskapsrådets rapport 2005:11. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Björkqvist, O; Hertzberg, F och Sumfleth, E (2006) *International Evaluation of Didactics – Swedish, Mathematics and Natural Sciences*. Vetenskapsrådets rapport 2006:10. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Brennan, J; El- Khawas, E och Shah, T (1994) *Peer Review and the Assessment of Higher Education Quality. An international Perspective*. Quality Support Centre. Higher Education Report nr 3. London: Open University Press.
- Brennan, J och Shah, T (2000) *Managing Quality in Higher Education. An International Perspective on Institutional Assessment and Change*. London: Open University Press.
- Brofoss, K E och Wiig, O (2006) *Bruk av forskning. Fasettert begrep – mange forklaringsmodeller*. NIFUSTEP rapport 2006: 2.
- Carlgren, I m fl (2005) *Forskning av denna världen II – om teorins roll i praxisnära forskning*. Vetenskapsrådets rapport 2005:4. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Elzinga, A (1988) The Consequences of Evaluation for Academic Research. *Science Studies*, 1988, Vol 1, Nr 1, sid 5 -14).
- Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) (2003) *Utvärdering av svensk arbetsrättslig forskning 1995 – 2001*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Fransson, K och Lundgren, U (2003) *Utbildningsvetenskap – ett begrepp och dess sammanhang*. Rapport nr 1. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Gibbons, M (1989) *Methods for the Evaluation of Research*. I Kogan, M (ed)(1989) *Evaluating Higher Education*. London: Jessica Kingsley Publ.

- Gibbons, M m fl (1994): *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Gibbons, M (1999) Changing Research Practice. I Brennan, J; Fedrowitz, J; Huber, M och Shah, T (1999) *What Kind of University? International Perspectives on Knowledge, Participation and Governance*. London: Open University Press.
- Högskoleverket (2003) *Socialt arbete. En nationell genomlysning av ämnet*. Högskoleverkets rapport 2003:16. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2005a) *Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom ämnesområdena pedagogik, didaktik och pedagogiskt arbete vid svenska universitet och högskolor*, Del 1. Allmänna avsnitt. HSV-rapport 2005: 19 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2005b) *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning. HSV rapport 2005: 17 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Kim, L och Ohlstedt, E (2005) *Utbildningsvetenskapliga kommittén – en ny aktör i forskningslandskapet* Arbetsrapport 2005:33. SISTER.
- Langfeldt, L (1998) *Fagfellesvurdering som forskningspolitisk virkemiddel*. NIFU- Rapport 12/98. Oslo: NIFU.
- Langfeldt, L (2002) *Decision-making in expert panels evaluating research. Constraints, processes and biases*. GCS AS Oslo, diss.
- Langfeldt, L (2006a) *The policy challenges of peer review: Managing bias, conflict of interests and interdisciplinary assessments*. *Research Evaluation*, 2006, nr 1.
- Langfeldt, L (2006b) Constraints and Biases in Grant Review Processes. I Vetenskapsrådet (2006) *Reaching for Scientific eXcellence in Gender Research*. Rapport 2006:6.
- Lindblom, C (1959) The science of muddling through. *Public Administration Review*. 19. sid 79 – 88.
- Lindgren, E (2006) *Forskarutbildning i det utbildningsvetenskapliga landskapet – en kartläggning*. I Askling, B (2006) *Utbildningsvetenskap – ett vetenskapsområde tar form*. Vetenskapsrådets rapport 2006:16. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Melin, G (2007) *Reviewing applications by women: Critical use of additive and reasoning evaluation methods*. Arbetsrapport SISTER 2007 -68.
- Merton, R K (1973) *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*. The Free Press.
- Norges Forskningsråd (2004) *Norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høyskoler*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Norges forskningsråd (2006) *En nasjonal strategi for norsk pedagogisk forskning. Oppfølgingsutvalgets anbefalinger etter Forskningsrådets evaluering i 2004*. NFR: rapport.
- OECD (2003) *Knowledge Management. New Challenges for Educational Research, Education and Skills*. Vol 2003, No 6.
- OECD (2004) *National Review on Educational R&D. Examiners' Report on Denmark*. Paris: EDU/CERI/CD 2004:10.
- Proposition *Forskning och förnyelse* 2000/01:3. Stockholm: Regeringskansliet

- Rombach, B och Sahlin – Andersson, K (red) (1995) *Från sanningsökande till styrmedel. Moderna utvärderingar i offentlig miljö*. Stockholm: Nerenius och Santérus.
- Rosengren, K E och Öhngren, B (1997) *An Evaluation of Swedish Research in Education*. Stockholm. HSR
- Sandin, B och Säljö, R (red)(2006) *Utbildningsvetenskap – ett kunskapsområde under formering*. Stockholm: Carlssons.
- Sandström, U m fl (2005): *Tvåvetenskap – en analys*. Vetenskapsrådets rapportserie 2005:10. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Sandström, U (2007) Om konsten att fördela basmedel till universiteten. I Askling, B m fl (2007) *Expansion och kontraktion. Utmaningar för högskolesystemet och utbildningsforskare*. Vetenskapsrådets rapport 2007:9. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Schilling, P (2007) *SFSs satsning på strategiska forskningscentra: En analys av bedömningsprocessen*. SISTER Arbetsrapport 2007: 55.
- Skolverket (2007) *En våg sveper över Europa – evidensbaserad praktik och politik*. Intern –PM 2007-05-22.
- Smith, J.K (1989) *The Nature of Social and Educational Inquiry: Empirism versus Interpretation*. Norwood, N.J. : Ablex Publishing Company.
- SOU 1999:63 *Att lära och leda*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2005:31 *Stödet till utbildningsvetenskaplig forskning*. Betänkande av Utredningen om utbildningsvetenskaplig forskning. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2007:81 *Resurser för kvalitet*. Betänkande av Resursutredningen. Stockholm: Regeringskansliet.
- SOU 2008:30 *Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans*. Betänkande av Utredningen om utvärdering av myndighetsorganisationen för forskningsfinansiering. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Wennerås, C och Wold, A (1997) Nepotism and sexism in peer-review. *Nature* vol 387, 22 May.
- Vetenskapsrådet (2002) *Swedish Research in Political Science – an evaluation*. Rapport 2002:1. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2003 a) *Förändring och nyorientering inom den offentliga sektorn – utvärdering av ett forskningsprogram*. Vetenskapsrådets rapport 2003:3. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Vetenskapsrådet (2003 b) *Svensk forskning om demokrati, offentlig förvaltning och folkrörelser – en kartläggning av forskningen under perioden 1990 – 2003 utförd av Vetenskapsrådet på regeringens uppdrag*. Vetenskapsrådets rapport 2003:15. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2005) *Utbildningsvetenskap 2005 – resultatdialog och framåtblick*. Vetenskapsrådets rapport 2005:13. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2006) *Resultatdialog 2006. Forskning inom utbildningsvetenskap*. Vetenskapsrådets rapport 2006:15. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2007a) *Resultatdialog 2007. Forskning inom utbildningsvetenskap*. Vetenskapsrådets rapport 2007:10. Stockholm: Vetenskapsrådet.

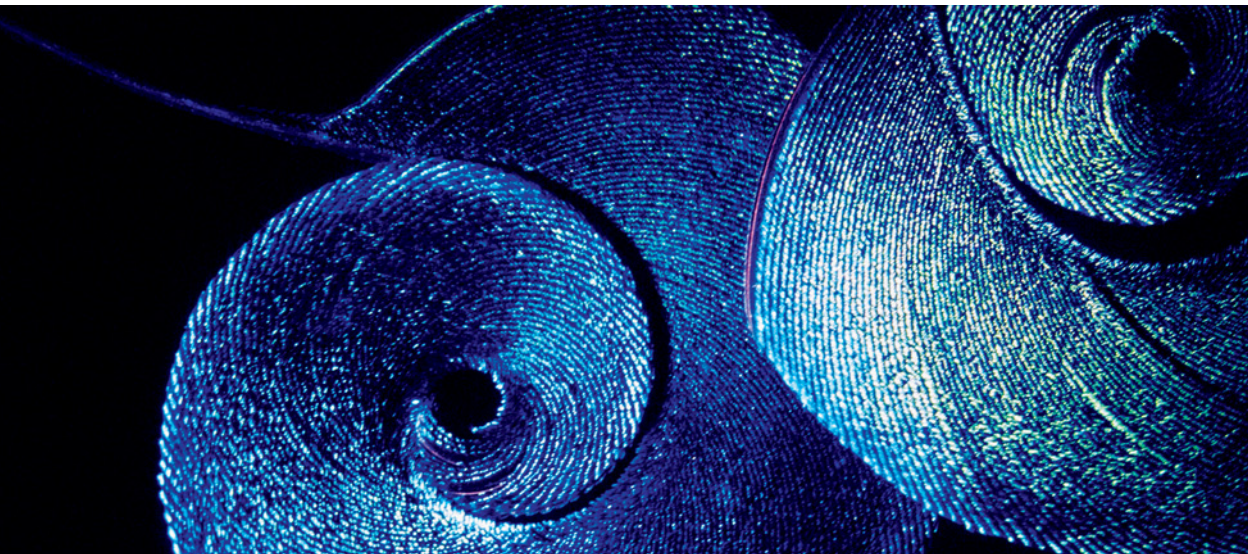
- Vetenskapsrådet (2007b): *Om kunskapsbildning och lärande i förändring*. Utbildningsvetenskapliga kommitténs underlag till Vetenskapsrådets forskningsstrategi 2009 – 2012. Rapport 2007:2.
- Vetenskapsrådet (2008a) *Verksamhetsberättelse* 2007. Utbildningsvetenskapliga kommittén. (Diarienummer 711 - 2008 – 6307).
- Vetenskapsrådet (2008b) *Individ – samhälle – lärande. Åtta exempel på utbildningsvetenskaplig forskning*. Rapport 2008 :2.
- Wikander, L; Gustafsson, C och Riis, U (red)(2008) *Pedagogik som examensämne 100 år*. Under tryckning
- Vislie, L (2008) Pedagogisk forskning i Sverige. Et gjensyn med feltet 10 år etter HSFR-evalueringen. I Wikander, L; Gustafsson, C och Riis, U (red)(2008) *Pedagogik som examensämne 100 år*. Under tryckning
- Aasen, P och Pröitz, T (2004) *Initiering, finansiering och förvaltning av praxisnära forskning. Sektorsmyndighetens roll i svensk utbildningsforskning*. NIFU skriftserie 10/2004. Oslo: NIFU
- Aasen, P, Pröitz, Tine S; Spord Borgen, J (2005) *Utdanningsvitenskap som forskningsområde. En studie av Vetenskapsrådets støtte till utdanningsvitenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet rapport 2005:5. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Aasen, P; Sandberg, N och Spord Borgen, J (2007) *Utdanningsforskning. Fagdepartementets sektorsforskningsansvar*. NIFU Step rapport 2007:15.

Utbildningsvetenskapliga kommittén har, alltsedan starten 2001, initierat ett stort antal översikter och kartläggningar. Detta dels för att stimulera till diskussioner om det utbildningsvetenskapliga området och dels för att få ytterligare underlag till strategiska ställningstaganden i kommitténs arbete.

Föreliggande rapport, Värderingar av kvalitet i forskningsprojekt presenterar erfarenheter från utvärderingar och bedömningar av projekt finansierade helt eller delvis av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. I rapporten gör Berit Askling en reanalys av tidigare gjorda utvärderingar och kartläggningar.

Utbildningsvetenskapliga kommittén hoppas att rapporten ska stimulera till en fortsatt diskussion och genomlysning av kriterier för vetenskaplig kvalitet och samhällsrelevans på alla nivåer.

Klarabergsviadukten 82 | 103 78 Stockholm | Tel 08-546 44 000 | Fax 08-546 44 180 | vetenskapsradet@vr.se | www.vr.se

Vetenskapsrådet är en statlig myndighet som ger stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom alla vetenskapsområden. Utöver forskningsfinansiering arbetar myndigheten med strategi och analys samt forskningskommunikation. Målet är att Sverige ska vara en ledande forskningsnation.

ISSN 1651-7350

ISBN 978-91-7307-147-5
